

№5(17) 2025

Шнабат

ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛЫ
НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

ҚАЗІРГІ
ЖАСӨСПІРІМ –
ОЛ КІМ?

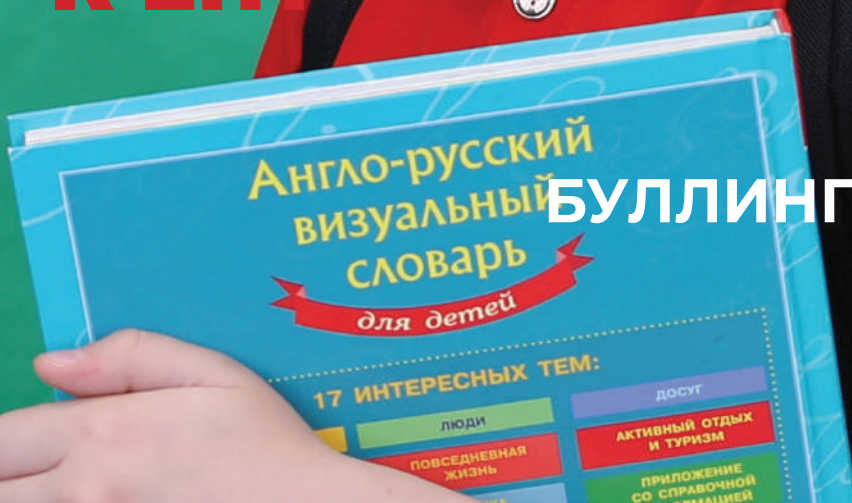
СОВРЕМЕННЫЙ
ПОДРОСТОК –
КТО ОН?

ҰБТ-ҒА
ДАЙЫНДАЛАМЫЗ

ГОТОВИМСЯ
К ЕНТ

БУЛЛИНГ НЕМҚҰРАЙЛЫҚТАН
БАСТАЛАДЫ!

БУЛЛИНГ НАЧИНАЕТСЯ
С РАВНОДУШИЯ!

БАЛАЛАР МЕН ОЛАРДЫҢ МҮДДЕЛЕРІ ҮШІН / ВО ИМЯ И В ИНТЕРЕСАХ ДЕТЕЙ

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ОҚУ-АҒARTY МИНИСТРЛІГІ
БАЛАЛАРДЫҢ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУ КОМИТЕТІ

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ
РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
КОМИТЕТ ПО ОХРАНЕ ПРАВ ДЕТЕЙ

**ҚЫМБАТТЫ ДОС!
СЕНІМ ТЕЛЕФОНЫ АРҚЫЛЫ
КӨМЕКТЕСУ ҚҰПИЯ ЖӘНЕ ТЕГІН!**

ҚҰРМЕТТІ ОҚЫРМАНДАР!

Қазақстан Республикасы Оқу-ағарту министрлігі Балалардың құқықтарын қорғау комитетінің қолдауымен Telegram мессенджерінде 2019 жылдан бастап кәмелетке толмағандарға қатысты құқықтардың бұзылуын, зорлық-зомбылықты немесе қатыгез қарым-қатынасты анықтау мақсатында құрылған «Bala Qorgau» чаты жұмыс істейді.

Өтініштерге жедел жауап беру мақсатында **24/7 режимінде BalaQorgaubot2.0** телеграмм-боты **іске қосылды.**

**ДОРОГОЙ ДРУГ!
ПОМОЩЬ ПО ТЕЛЕФОНУ ДОВЕРИЯ
АНОНИМНА И БЕСПЛАТНА!**

УВАЖАЕМЫЕ ЧИТАТЕЛИ!

При поддержке Комитета по охране прав детей Министерства просвещения Республики Казахстан в мессенджере Telegram с 2019 г. функционирует чат «BalaQorgau», который создан с целью выявления нарушения прав, насилия или жестокого обращения в отношении несовершеннолетних.

Для оперативного реагирования на обращения **в режиме 24/7 работает** телеграмм-бот **BalaQorgauBot2.0.**

БАЛАЛАРДЫҢ ҚАУІПСІЗДІГІ МЕН АМАНДЫҒЫ
БІЗДІҢ ҚОЛЫМЫЗДА!

**ЖАЙ ҒАНА ТЕЛЕФОНҒА ҚОҢЫРАУ ШАЛЫҢЫЗ,
СІЗГЕ КӨМЕКТЕСЕДІ!**

БЕЗОПАСНОСТЬ И БЛАГОПОЛУЧИЕ
ДЕТЕЙ В НАШИХ РУКАХ!

**ПРОСТО ПОЗВОНИ
ПО ТЕЛЕФОНУ, И ТЕБЕ ПОМОГУТ!**

АСТАНА Қ. КОДЫ / КОД Г. АСТАНЫ +7(7172)

74 25 28

Мамырдың жарқын күні барлық тіршілік иесіне құшағын жаяды. Тіршілік қуанышы жанды жадыратып, көктем жүрекке билік етіп, әр күн бақыт әкеледі...

Біздер, қазақстандықтар үшін, көктемнің соңғы айы ерекше ай. Жаз қарсаңында біз жалпыхалықтық мерекелерімізді атап өтеміз: Қазақстан халқының бірлігі күні, Отан қорғаушылар күні және Ұлы Жеңіс күні.

Бұл мерекелер – халқымыздың бірлігінің, ынтымақтастығының, өзара көмек пен достығының жарқын айғағы. Қазақ халқының ежелгі салты – асар, әрбір қазақстандыққа таныс ұғым, ғасырлар тереңінен келе жатқан дәстүр. Бұл мейірімділік, қонақжайлылық нышаны, ол жылы сөзге, қолдау мен қамқорлыққа мұқтаж кез келген адамға көмектесуге дайын болу дегенді білдіреді...

Сыйластық, сенім және достық – бейбіт өмір, тыныштық пен әл-ауқат негізі екендігін өмірдің өзі растайды. Әртүрлі халық мен ұлт өкілдерінің дәл осы адами қасиеттері 80 жыл бұрын әлемге тыныштық әкеліп, адамзат өркениетінің бүкіл дамуына төнген қауіпті қақтығысты тоқтатты...

Мұнда қоныс аударған мыңдаған адамның екінші Отанына айналған Қазақстан ұлтаралық келісімнің, этномәдени өзара іс-қимылдың және қарапайым адам достығының үлгісі болып табылады. Мұнда кез келген ұлттың өкілі бір-біріне «Жан досым!» деп айта алады.

Уақыт, тағдыр мен ұрпақты байланыстыратын жіп ешқашан үзілмеуі үшін бір-бірімізді құрметтеп, ұлы ата-бабаларымыздың рухани және мәдени мұрасын сақтап, байытайық.

Яркое майское солнце заливает лучами землю, широко распахнувшую свои объятия для всего живого. Кипучая радость жизни наполняет сердца, в душе царит весна, и каждый день наполнен предвкушением счастья...

Последний весенний месяц для нас, казахстанцев, особенный. В преддверии лета мы отмечаем наши общенародные праздники: День единства народа Казахстана, День защитника Отечества и День Великой Победы, которые имеют непосредственное отношение друг к другу.

Эти праздники – яркое свидетельство единства нашего народа, его сплоченности, солидарности, сотрудничества, взаимопомощи и дружбы. Подтверждение этому и древний обычай казахского народа асар – понятие, знакомое каждому казахстанцу, традиция, идущая из глубины веков. Это символ радушия, гостеприимства, готовности прийти на помощь каждому, кто нуждается в поддержке, заботе, внимании и просто в человеческом тепле, участии, добром слове, улыбке...

Общеизвестная старая истина, что уважение, доверие и дружба – основы основ мирной жизни, спокойствия и благополучия, неоднократно подтверждалась и подтверждается самой жизнью. Именно эти человеческие качества представителей разных народов и национальностей позволили 80 лет назад вернуть мир, тишину и покой в жизнь всей планеты, остановить страшное противостояние, грозившее нарушить весь ход развития человеческой цивилизации...

Казахстан, ставший второй Родиной для тысяч переселенных сюда людей, являет собой пример межнационального согласия, этнокультурного взаимодействия и простой человеческой дружбы. Здесь любой человек любой национальности может сказать другому: «Друг ты мой сердечный!»

Будем же и впредь бережно относиться друг к другу, сохранять и преумножать духовное и культурное наследие наших великих предков, чтобы никогда не прерывалась нить, связующая времена, судьбы и поколения...

МАЗМҰНЫ содержание

ОҚЫРМАНДАРҒА / К ЧИТАТЕЛЯМ

3

ҚҰННІҢ ТАҚЫРЫБЫ / ТЕМА ДНЯ

ӨТКЕННІҢ САБАҚТАРЫ ӘЛЕМНІҢ БОЛАШАҒЫ ҮШІН
УРОКИ ПРОШЛОГО ДЛЯ МИРА БУДУЩЕГО

6

МЕРЕКЕЛЕРГЕ ТОЛЫ
МАМЫР АЙЫ

НАШ ПРАЗДНИЧНЫЙ МАЙ

АҒЫЗ-АДАМ
ЧЕЛОВЕК-ЛЕГЕНДА

15

КСРО ХАЛЫҚ МҰҒАЛІМІ
ҚҰМАШ НҰРҒАЛИЕВ
ЖЕҢУ: ӨМІРШЕҢДІК САБАҚТАРЫ

НАРОДНЫЙ УЧИТЕЛЬ СССР
КУМАШ НУРГАЛИЕВ
ПРЕОДОЛЕНИЕ: УРОКИ
ЖИЗНЕСТОЙКОСТИ

ЕШКІМ БІРЕУГЕ ҮСТЕМДІК ЖАСАЙ АЛМАЙДЫ!
НИКТО НЕ ВЛАСТЕН НАД ДРУГИМ!

24

БУЛЛИНГ
НЕМҚҰРАЙЛЫЛЫҚТАН
БАСТАЛАДЫ!

БУЛЛИНГ НАЧИНАЕТСЯ
С РАВНОДУШИЯ!

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ОТБАСЫ КҮНІ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ДЕНЬ СЕМЬИ

34

ДӨҢГЕЛЕК ҮСТЕЛ
«ОТБАСЫ МЕН МЕКТЕПТІҢ БУЛЛИНГ-
ГПЕН КҮРЕСТЕГІ РӨЛІ»

КРУГЛЫЙ СТОЛ
«РОЛЬ СЕМЬИ И ШКОЛЫ В БОРЬБЕ
С БУЛЛИНГОМ»

ПЕДАГОГТЕРГЕ / ПЕДАГОГАМ

БАЛАЛАРДЫҢ МӘСЕЛЕСІ ЕМЕС
НЕДЕТСКИЕ ПРОБЛЕМЫ

К. И. Карева
БУЛЛИНГ
БАЛАЛАР КӨЗІМЕН

К. И. Карева
БУЛЛИНГ
ГЛАЗАМИ ДЕТЕЙ

40

АТА-АНАЛАРҒА / РОДИТЕЛЯМ

ӨТПЕЛІ КЕЗЕҢ: АЙНАЛАДАҒЫЛАРҒА ҚОЙЫЛҒАН СҰРАҚТАРДАН-ӨЗІҢЕ ҚОЙЫЛҒАН СҰРАҚТАРҒА
ПЕРЕХОДНЫЙ ВОЗРАСТ: ОТ ВОПРОСОВ ОКРУЖАЮЩИМ – К ВОПРОСАМ СЕБЕ

47

С. Н. Файзуллина
ҚАЗІРГІ ЖАСӨСПІРІМ –
ОЛ КІМ?

С. Н. Файзуллина
СОВРЕМЕННЫЙ ПОДРОСТОК –
КТО ОН?

ОТБАСЫ – ГАДЖЕТАМАНИЯДАН ҚОРҒАУ
СЕМЬЯ – ЗАЩИТА ОТ ГАДЖЕТОМАНИИ

51

ӘЛЕМДІ КІДІРТУ
МҮМКІН ЕМЕС
ЦИФРЛЫҚ ДӘУІР БАЛАЛАРЫ
ҚАЛАЙ ӨСІП КЕЛЕДІ

МИР НА ПАУЗУ
НЕ СТАВИТСЯ
КАК РАСТУТ ДЕТИ
ЦИФРОВОЙ ЭПОХИ

БАЛАЛАРҒА / ДЕТЕМ

ҰБТ-ДА ЖОҒАРЫ БАЛЛ АЛУҒА ТІЛЕКТЕСПІЗ!
ВЫСОКИХ БАЛЛОВ!

ҰБТ-ҒА
ДАЙЫНДАЛАМЫЗ
ГОТОВИМСЯ
К ЕНТ

58

БОС УАҚЫТТА
НА ДОСУГЕ

МУЛЬТИbox

61

МЕРЕКЕЛЕРГЕ ТОЛЫ МАМЫР АЙЫ

НАШ ПРАЗДНИЧНЫЙ МАЙ

Көктемнің соңғы айы керемет жалпыхалықтық мерекелерге бай. Бұл кездейсоқ емес, өйткені мамырдың керемет күндерімен бірге жаңа үміт ұялайды, жаңа көкжиектер ашылып, шабыт шарықтайды.

Бірінші мамыр (Еңбек мерекесі, Еңбек күні, Көктем және еңбек мерекесі, Халықаралық еңбекшілер ынтымақтастығы күні, халық бірлігі күні және т.б.) әлемнің көптеген елінде 1 мамырда немесе айдың бірінші дүйсенбісінде атап өтіледі.

Бірінші мамыр мерекесінің тарихи тамыры. 1 мамыр азаматтардың көпшілігіне саяси өзгерістердің, коммунистік дәуірдің мерекесі ретінде белгілі. Алайда, оның тамыры тереңде жатыр.

Ежелгі римдіктер үшін бұл жер мен құнарлылықтың қорғаушысы саналатын Майя құдайының құрметіне салтанатты түрде құрбандық жасау күні болды. Оның құрметіне көктемнің соңғы айы, яғни егіс жұмыстарының бірінші айы аталған. Оларда бұл күні таңертең қаладан шығып, далаға немесе орманға бару әдетке айналған; шеруді музыка мен билер сүйемелдеген. Жасыл бұтақтарды сындырып, тұрғындар қалаға оралып, олармен қақпалары мен үйлерін безендіріп, қойылымдар ұйымдастырып, кеңінен тойлаған. Император Тиберий бұл мерекелерге тыйым салуға тырысқанмен, мерекелер көп ұзамай танымал дәстүрге айналды.

Шамамен XIII ғасырдан бастап мамыр мейрамдары немістерден Шығыс славяндарға еніп, жергілікті пұтқа табынушылық әдет-ғұрыптарымен біріктірілді. Поляктар, словактар, чехтар мамыр айында көктемді қарсы алып, маренаны (табиғат өлімі) ауылдарынан қуалайтын. Ресейде мамыр айының бірінші мерекелері Петр I Мәскеудегі неміс слободасында алғаш рет көрген кезден ұйымдастырыла бастады. Бұл күні шаруалар жыл сайынғы қауымда-

Последний месяц весны щедр на замечательные общенародные праздники. И это неслучайно, ведь вместе с чудесными майскими днями в нашу жизнь входят новые надежды, открываются новые горизонты и рождается вдохновение.

Первое мая (Праздник труда, День труда, Праздник весны и труда, День международной солидарности трудящихся, День единства народа и т. д.) отмечается во многих странах мира 1 мая или в первый понедельник месяца.

Исторические корни Первомая. 1 Мая известен большинству граждан как праздник коммунистической эпохи, переживший политические изменения и оставшийся в календаре красным днем. Однако своими корнями он уходит в далекое прошлое.

Для древних римлян это был день торжественного жертвоприношения в честь богини Майи – покровительницы земли и плодородия. Именно в ее честь и назван последний весенний месяц, он же первый месяц посевных работ. В этот день было принято утром выходить из города и идти в поле или лес; музыка и пляски сопровождали шествие. Наломав зеленых ветвей, жители возвращались в город, украшали ими ворота и дома и устраивали пиры с представлениями. Император Тиберий пытался запретить эти торжества, однако празднования вскоре стали народной традицией.

Примерно с XIII в. первомайские празднования проникли от германцев к восточным славянам, соединившись с местными языческими обычаями. Поляки, словаки, чехи встречали маем весну и прогоняли из селений марену (смерть природы). На Руси первомайские гулянья стали устраиваться во времена Петра I, увидевшего их впервые в немецкой слободе в Москве. В этот день крестьяне проводили ежегодный сбор общины, на ко-

стық жиынын өткізіп, жаңа басшыны таңдаған, сонымен қатар қыстан кейін алғаш рет малды жаюға шығарған. Содан кейін мамыр айындағы от жағу әдеті пайда болды, оның айналасында адамдар жиналып, ән айтып, би билеп, зеңбіректен атып, көңіл көтерген.

КСРО-дағы Бірінші мамыр. КСРО-да 1 мамыр лениндік өсиеттерге сүйене отырып, халықтың білімге ұмтылысын, қоғамның социалистік құрылымы үшін кез келген қысымға қарсы күресу үшін бір бауырлас одаққа бірігуін білдіретін-мереге жұмысшылар мерекесі болды.

Қазан төңкерісінен кейін ол ресми мереке болды. Бастапқыда ол *Интернационал күні* деп аталды, кейінірек – *Бірінші Мамыр жұмысшылардың халықаралық ынтымақтастық күні* деп аталып, демалыс күндері болып белгіленген 1 және 2 мамырда атап өтілді. 1 мамырда жұмысшылардың демонстрациялары мен әскери шерулер өтті. Мерекенің екінші күні, әдетте, бүкіл елде адамдар табиғат аясына шығып, *маевка*, пикник ұйымдастырған. Табиғатта тойлаудың бұл дәстүрі революцияға дейінгі Ресейде де кең таралған. Конспирация мақсатында 1 мамыр күні қала сыртында ұйымдастырылған жұмысшылардың заңсыз жиналыстары жиі өткізілді. Маевкалар патша полициясы тарапынан қудаланды.

КСРО-да «дамыған социализм» дәуірінде мамыр айындағы демонстрациялар басқа мағынаға ие бола бастады. Бұл күні еңбекшілер капиталистік елдер жұмысшыларының революциялық күресін, ұлт-азаттық қозғалысты, бейбітшілік үшін күресті, коммунистік қоғам құруды қолдайтынын білдіреді. Ұйымдастырылған жұмысшылар колонналары қалалар мен елді мекендердің орталық көшелерімен саяси бағыттағы музыканың сүемелдеуімен жүрді. Дауыс зорайтқыштардан дикторлардың құттықтаулары мен саяси ұрандар айтылды, ал демонстранттардың мінберлерінен КОКП басшылары мен билік өкілдері қол бұлғап қарсы алды.

1990 жылы 1 мамырда соңғы рет мамыр айының ресми демонстрациясы өтті. 1991 жылы 1 мамырда Қызыл алаңда Мәскеу Кәсіподақтар федерациясы мен еркін кәсіподақтар қауымдастығы бағаның өсуіне қарсы ұйымдастырған митинг өтті.

Сонымен, кеңес дәуірімен бірге Бірінші Мамыр тарихқа енді...

тором выбирали нового старейшину, а также впервые после зимы выгоняли на выпас скот. Тогда же появился обычай зажигать майские костры, собрания вокруг которых сопровождалось пушечной пальбой, звоном бубенцов, песнями, танцами, весельем.

Первомай в СССР. В СССР 1 Мая был праздником рабочих, которые, следуя ленинским заветам, в этот день праздновали свое пробуждение к свету и знанию, объединение в один братский союз для борьбы против всякого угнетения, за социалистическое устройство общества.

После Октябрьской революции праздник стал официальным. Первоначально он назывался *День Интернационала*, позднее – *День международной солидарности трудящихся Первое Мая* и отмечался 1 и 2 мая, которые были нерабочими днями. 1 Мая проводились демонстрации трудящихся и военные парады. На второй день праздника, как правило, по всей стране проходили *маевки* – массовые празднования и гуляния на природе, пикники. Эта традиция празднования на природе была распространена еще в дореволюционной России. В целях конспирации под видом маевки часто проводились нелегальные собрания рабочих, устраиваемые за городом в день 1 мая. Маевки преследовались царской полицией.

В эпоху «развитого социализма» в СССР первомайские демонстрации стали нести иную смысловую нагрузку. В этот день трудящиеся «выражают свою солидарность с революционной борьбой трудящихся капиталистических стран, национально-освободительным движением, решимость отдать все силы борьбе за мир, построение коммунистического общества». Организованные колонны трудящихся шествовали по центральным улицам городов и поселков под марши и музыку политической направленности. Из громкоговорителей звучали приветствия дикторов и политические лозунги, а с трибун демонстрантов приветствовали руководители КПСС и представители власти.

1 мая 1990 г. последний раз состоялась официальная Первомайская демонстрация. 1 мая 1991 г. на Красной площади прошел митинг, организованный Московской федерацией проф-

Қазіргі формадағы саяси бейімділігі бар Бірінші Мамыр XIX ғасырдың ортасында негізгі талаптардың бірі ретінде 8 сағаттық жұмыс күнін енгізуді ұсынған жұмысшы қозғалысында (10–14 сағат немесе одан да көп) пайда болды. Бұл талапты бірінші болып *Австралия* жұмысшылары 1856 жылы 21 сәуірде жасады, содан бері бұл мереке жыл сайын атап өтілетін болды.

1886 жылы 1 мамырда *Чикаго* жұмысшылары 8 сағаттық жұмыс күнінің талаптары бар ереуіл мен демонстрация ұйымдастырды, бұл наразылық білдірушілер мен полиция арасындағы құрбандар және қанды қақтығыспен аяқталды. 1889 жылы Париждің II Халықаралық конгресінде осы оқиғаларды еске алу үшін *Дүниежүзілік жұмысшылар ынтымақтастығы күнін* атап өту туралы шешім қабылданды.

Бұл күндері *Ресей* мен *Тәжікстан*-да 1 мамыр көктем мен еңбек мерекесі, *Украинада*, *Беларуссияда*, *Қырғызстанда*, *Қытайда*, *Пәкістанда*, *Шри-Ланкада* – Еңбек күні ретінде атап өтіледі. АҚШ-та еңбек күні қыркүйектің бірінші дүйсенбісінде, Жапонияда – еңбекке алғыс айту күні (23 қараша) атап өтіледі.

Еңбек пен жұмысшыларға арналған күндер әлемнің 142 елінде бар, бірақ олардың барлығы 1 мамырда тойланбайды. *Финляндияда* Бірінші Мамыр-студенттердің көктемгі карнавалы, *Испанияда* – ғашықтар мен гүлдер мерекесі, *Скандинавияда* – киелі құс саналатын көкек күні, *Нидерландыда* – Қызғалдақтар фестивалі, *Францияда* – лалагүлдері мерекесі. *Швецияда* 1908 жылдың 1 мамырынан бастап туберкулез ауруымен күресу үшін қаражат жиналды, ал қазір 1 мамырда Халықаралық Ақ түймедақ күні.

Еуропа елдері американдық жұмысшыларды есіне алмайды. Бірақ Англияда 1 мамыр демалыс күні. 1977 жылы, билікте Лейбористік партиясы болған кезде, бұл күн мемлекеттік мерекеге айналды, бұл консерваторларды дүрсілкіндірді: лондондық «Times»: «Міне, жақында бізде де социализм болады», – деп жазды.

Бұл күндері бірқатар елдер үшін кәсіподақ баннерлерінің астына адамдарды жинау дәстүрі әлі күнге дейін сақталып келеді. Бірақ көптеген мемлекетте бұл саяси мереке емес, атап айтқанда Еңбек күні – халықтық

Первомайская демонстрация на Красной площади

1 мая 1967

Г. В. Копосов

союз и Ассоциацией свободных профсоюзов против повышения цен.

Так, вместе с советской эпохой Первомай ушел в историю...

В современной форме Первомай с политическим уклоном возник в середине XIX в. в рабочем движении, выдвинувшем в качестве одного из основных требований введение 8-часового рабочего дня (вместо 10–14 ч и более). Первыми с этим требованием выступили рабочие *Австралии* 21 апреля 1856 г. С тех пор этот праздник стал там ежегодным.

1 мая 1886 г. *чикагские рабочие* организовали забастовку и демонстрацию с требованиями 8-часового рабочего дня, которые закончились кровопролитным столкновением с полицией и жертвами среди демонстрантов. В 1889 г. в память об этих событиях на Парижском конгрессе II Интернационала было принято решение о праздновании *Дня солидарности рабочих всего мира*.

В наши дни в *России* и *Таджикистане* 1 Мая отмечается как Праздник весны и труда, на *Украине*, в *Беларуси*, *Кыргызстане*, *Китае*, *Пакистане*, *Шри-Ланке* – День труда. В *США* День труда отмечают в первый понедельник сентября, в *Японии* – День благодарности труду (23 ноября).

Дни, посвященные труду и трудящимся, существуют в 142 странах мира,

Қазақстан халқының бірлігі мерекесі байланыстарды нығайтуға, барлық этностар өкілдері арасындағы диалогті ашық етуге, халықтардың мәдени көпұлтты бірлігінің жетістіктерін көрсетуге арналған. Ширек ғасырға жуық уақыт ішінде ол өзінің дәстүрлері мен өткізу тәртібін қалыптастырды. Осы күннің барлық іс-шараларының басты міндеті – мәдени, спорттық жетістіктер, әдет-ғұрыптар мен дәстүрлердің алуан түрлілігі, мәдени өзара алмасу перспективалары арқылы халықтың бірлігін көрсету.

мереке, әртістердің қойылымдары, жәрмеңкелер және бейбіт шерулермен және т. б. атап өтілетін жарқын көктем мерекесі.

Біздің 1 мамыр – Қазақстан халқының бірлігі мерекесі. Мереке біздің еліміз тәуелсіз болғаннан кейін тура төрт жылдан кейін (1995 ж.) дүниеге келді. Президент Н. Ә. Назарбаев жарлыққа қол қойды, онда мемлекет өмірінің маңызды стратегиялық құрамдас бөлігі – елде тұратын барлық этникалық топтардың бірлігіне, ынтымақтастығына және бейбіт қатар өмір сүруіне бағытталған. Бұл күннің алғашқы мерекесі 1996 жылы өтті.

Көптеген адам бұл мерекені өткенге, дәстүрге құрмет ретінде қабылдайды. Алайда, бұл біздің еліміз үшін өте маңызды. Қазақстан – көпмәдениетті,

но не все они празднуют именно 1 мая. В Финляндии Первомай – весенний карнавал студентов, в Испании – Праздник влюбленных и цветов, в Скандинавии – День кукушки, которая считается вещей птицей, в Нидерландах – Фестиваль тюльпанов, во Франции – Праздник ландышей. В Швеции с 1 мая 1908 г. собирались средства для борьбы с болезнью рабочих – туберкулезом, и теперь 1 мая здесь Международный день белой ромашки.

Страны Европы не вспоминают американских рабочих. Но в Англии 1 мая выходной день. В 1977 г., когда у власти была Лейбористская партия, этот день стал государственным праздником, что вызвало у консерваторов шок: «Ну вот, дождались: скоро и у нас будет социализм», – писала лондонская «Times».

В наши дни традиция собирать людей под знамена профсоюзов для ряда стран еще сохранилась. Но в большинстве государств это не политический праздник, а именно День труда – яркий весенний праздник с народными гуляниями, выступлениями артистов, ярмарками, мирными шествиями и др.

Праздник единства народа Казахстана – наше 1 Мая. Торжество родилось ровно через четыре года (в 1995 г.) после того, как наша страна стала независимой. Президент Н. А. Назарбаев подписал указ, который отображал важ-

көпұлтты ел. Онда 150-ден астам ұлт өкілі бейбіт өмір сүреді. Біздің Отанымыз осы берекелі қасиетті жерде өмір сүріп, жұмыс істегісі келетіндердің барлығын қабылдайды.

Қайғылы 1920–1940 жылдары біздің еліміз осында жер аударылған халықтарға баспана мен тамақ беріп, оларды өлімнен аман алып қалды.

7 мамыр – Отан қорғаушылар күні.

Бұл күні 1992 жылы ҚР Тұңғыш Президенті Н. Ә. Назарбаев *Ұлттық Қарулы Күштерді құру туралы Жарлыққа* қол қойды.

Бұл мереке қазақстандықтардың қаһармандық шежіресін және Отанға қызмет ету дәстүрлерінің сабақтастығын бейнелейді және ел ішінде де, одан тыс жерлерде де ҚР Қарулы Күштерінің беделі мен имиджін арттыруға арналған.

Дәстүр бойынша бұл күні Қазақстан Президенті, Жоғарғы Бас Қолбасшы кезекті әскери атақтар беру туралы жарлық шығарады және ерекше көзге түскен әскери қызметшілерге наградалар тапсырады.

Праздник единства народа Казахстана призван укрепить связи, сделать более открытым диалог между представителями всех этносов, продемонстрировать достижения культурного мультинационального единения народов. За почти четверть века он приобрел свои традиции и порядок проведения. Главная задача всех мероприятий этого дня – показать единство народа через культурные, спортивные достижения, разнообразие обычаев и традиций, перспектив культурного взаимодействия.

нейшую стратегическую составляющую жизни государства – нацеленность на единение, солидарность и мирное сосуществование всех этнических групп, проживающих в стране. Первое празднование этого дня в таком значении состоялось в 1996 г.

Многие воспринимают этот праздник как дань прошлому, традицию. Однако для нашей страны он имеет важнейшее значение. Казахстан – мультикультурная, многонациональная стра-

1943 жылғы 6 ақпандағы «Правда» газетінің жолдары республиканың жеңіске жетудегі айрықша рөлі туралы былай жазған: «Қазақтар майданда жақсы соғысуда, олардың әкелері, аналары, әйелдері майдан үшін тылда жақсы жұмыс істеп жатыр. Қазақстан өз жерінің барлық байлығымен, өз тауларының барлық қазынасымен майданды қолдауда...»

9 мамыр – Жеңіс күні. Ұлы Отан соғысы Кеңес Одағының барлық республикалары үшін, оның ішінде Қазақстан үшін де үлкен сынақ болды.

Республикада халықтың шамамен 25%-ы жұмылдырылды, бұл бүкіл ел бойынша айтарлықтай жоғары: 18 бен 50 жас аралығындағы ер адамдардың шамамен 70%-ы-ең қарапайым есептеулер бойынша 1 млн 400 000 адам. Сонымен қатар, көптеген қазақстан-

Қазақстандықтар соғыста ерлік көрсетіп шайқасты. Олардың 500-ден астамы Кеңес Одағының Батырлары, төртеуі (Т. Я. Бегелдинов, С. Д. Луганский, Л. И. Беда және И. Ф. Павлов – екі рет Батыр атанды), екі қазақ қызы – А. Молдағұлова және М. Мәметова – қайтыс болғаннан кейін батыр атанды. Жеңіс туын көтергендердің арасында біздің жерлестеріміз – лейтенант Рахымжан Қошқарбаев пен қатардағы жауынгер Григорий Булатов та болды. Р. Қошқарбаевтың ерлігі еліміз тәуелсіздік алғаннан кейін, оған «Халық Қаһарманы» атағы берілгеннен кейін ғана бағаланды.

на. В ней мирно живут представители более 150 народностей. Наша Родина принимает всех, кто желает жить и трудиться на этой поистине благословенной священной земле.

В трагические 1920–1940 гг. наша страна спасла от неминуемой смерти, дала кров и пропитание всем депортированным сюда народам.

7 мая – День защитника Отечества.

В этот день в 1992 г. Первый Президент РК Н. А. Назарбаев подписал Указ о создании Национальных Вооруженных Сил.

Этот праздник олицетворяет одновременно летопись героических подвигов казахстанцев и преемственность традиций служения Отечеству и призван повысить престиж и имидж Вооруженных Сил РК как внутри страны, так и за ее пределами.

По традиции в этот день Президент Казахстана, Верховный Главнокомандующий издает указ о присвоении очередных воинских званий и вручает награды отличившимся военнослужащим.

День Победы 9 Мая. Великая Отечественная война явилась огромным испытанием для всех республик Советского Союза, в том числе и для Казахстана.

В республике было мобилизовано около 25% населения, что значительно выше, чем в целом по стране: около 70% мужского населения в возрасте от 18 до 50 лет – по самым скромным подсчетам 1 млн 400 000 человек. Причем многие казахстанцы сразу попадали в самое пекло войны: в битву под Москвой, под Сталинград и на Курскую дугу. Многие наши земляки участвовали в освобождении Европы и взятии Берлина. В Казахстане было сформировано 12 стрелковых, 4 кавалерийские дивизии, 7 стрелковых бригад, 50 отдельных полков и батальонов.

Огромную роль сыграл Казахстан в обеспечении фронта. Практически все предприятия перешли на выпуск военной продукции. 9 из 10 пуль во время войны было отлито из свинца, произведенного в республике. На фронте не было техники, не имеющей казахстанского металла. В Фонд обороны Родины от Казахстана было внесено более 4 млн рублей. На эти средства были созданы и отправлены на фронт танковые колонны «Колхозник Казахстана», «Комсомолец Казахстана», воздушная эскадрилья «Советский Казахстан».

дықтар бірден соғыстың ең қиын кезеңіне түсті: Мәскеу, Сталинград және Курск доғасындағы шайқаста. Біздің көптеген жерлестеріміз Еуропаны азат етуге және Берлинді алуға қатысты. Қазақстанда 12 атқыштар дивизиясы, 4 атты әскер дивизиясы, 7 атқыштар бригадасы, 50 жеке полк пен батальон құрылды.

Майданды қамтамасыз етуде Қазақстан үлкен рөл атқарды. Іс жүзінде барлық кәсіпорындар әскери өнім шығаруға көшті. Соғыс кезінде 10 октың 9-ы республикада өндірілген қорғасыннан құйылды. Майданда қазақстандық металы жоқ техника болған жоқ. Қазақстаннан Отанды қорғау қорына 4 млн рубльден астам қаржы салынды. Бұл қаражатқа «Қазақстанның колхозшысы» «Қазақстанның комсомолы» танк колонналары, «Советский Казахстан» әуе эскадрильясы құрылып, майданға жіберілді.

Онша белгілі емес фактілер. Ұлы Жеңіс күнінен бері 80 жыл өтті, бірақ сол қиын және қаһармандық жылдар туралы жаңа дәлелдер әлі де табылуда.

Бүгінде Қазақстан аумағында соғыс қимылдары болғанын көп адам білмейді. Еліміздің батысы – қазіргі Батыс Қазақстан облысының Бөкей ордасы ауданының (сол кездегі Орал) тұрғындары зардап шекті. Гитлер қолбасшылығы оралды 1942 жылдың 1 қыркүйегінде Орал қаласын, артынан Қазақстан аумағын басып алуды жоспарлады.

Жау авиациясының бомбалауына Жәнібек, Сайхин және Шунгай станциялары ұшырады. Олардан небәрі 80 км қашықтықта Сталинград үшін кескілескен шайқастар болды. Астрахань – Саратов теміржолында Сталинград шайқасына қатысушылар үшін қару-жарақ, жанар май, дәрі-дәрмек және оқ-дәрілер тиелген эшелондар өтті.

Сонымен қатар, бұл шекара маңындағы елді мекендер Қазақстанның мұнай мен газға бай батысына (Гурьев облысының мұнай кәсіпшіліктері) транзиттік пункт болды.

Бұл аймаққа ерекше көңіл бөлудің тағы бір себебі болды. Батыс Қазақстанның оңтүстік аудандары арқылы Сталинград майданының Жоғарғы Бас Қолбасшының ставкасымен байланыс желісі салынған. Немістер бұл желіні жоюға тырысты.

Кейбір мәліметтер бойынша, Батыс Қазақстан аумағына барлығы 700-ден

О выдающейся роли республики в приближении победы свидетельствуют строки из газеты «Правда» за 6 февраля 1943 г.: «Хорошо бьются казахи на фронте, хорошо работают для фронта их отцы, матери, жены в тылу. Казахстан могуче подpiraет фронт всеми богатствами своей земли, всеми сокровищами своих гор...»

Казахстанцы храбро сражались на полях сражений. Более 500 из них стали Героями Советского Союза, четверо (Т. Я. Бегельдинов, С. Д. Луганский, Л. И. Беда и И. Ф. Павлов – дважды Героями), две девушки-казашки А. Молдагулова и М. Маметова – посмертно. Среди водружавших Знамя Победы также были наши земляки – лейтенант Рахимжан Кошкарбаев и рядовой Григорий Булатов. Подвиг Р. Кошкарбаева был оценен только после обретения нашей страной независимости, когда ему было присвоено звание «Халық Қаһарманы».

9 мамырда кең-байтақ еліміздің түкпір-түкпірінде «Ешкім ұмытылмайды, ештеңе ұмытылмайды» деген қасиетті сөздер айтылады. Батырлар есімізде болғанға дейін тірі...

астам бомбалық снаряд тасталған. Бомбалаудан бейбіт тұрғындардың шығыны 300-ге жуық адамды құрады. Теміржол бойында кемінде 50 бауырластар зираты бар...

Мамыр мерекелері – бұл прогрессі даму мен өркендеу жолындағы Қазақстан халқының бірлігі, келісімі, достығы мен бірлігінің нышандары.

Редакция дайындаған

Малоизвестные факты. 80 лет прошло со дня Великой Победы, но до сих пор обнаруживаются новые свидетельства о тех тяжелых и героических годах.

Сегодня мало кто знает, что на территории Казахстана проходили боевые действия. Пострадали жители самого запада страны – ныне Бокейординского района Западно-Казахстанской (в то время Уральской) области. Гитлеровское командование планировало взять Уральск 1 сентября 1942 г., и с этого момента должен был начаться захват территории Казахстана.

Бомбардировке вражеской авиации подверглись станции Джанибек, Сайхин и Шунгай. Всего в 80 км от них шли жесточайшие бои за Сталинград. По железной дороге Астрахань – Саратов проходили эшелоны с оружием, топливом, медикаментами и амуницией для участников Сталинградской битвы.

К тому же эти приграничные населенные пункты были транзитным пунктом к богатому нефтью и газом западу Казахстана (нефтепромыслам Гурьевской области).

Была и еще одна причина повышенного внимания к региону. Через южные районы Западного Казахстана была проложена линия связи Сталинградского фронта со ставкой Верховного Главнокомандующего. Немцы всеми силами пытались уничтожить эту линию.

По некоторым данным, всего на территорию Западного Казахстана было сброшено свыше 700 бомбовых снарядов. Потери мирного населения от бомбардировок составили около 300 человек. Вдоль железной дороги расположено не менее 50 братских могил...

Во всех уголках нашей огромной страны 9 Мая звучат священные слова общенародной памяти «Никто не забыт, ничто не забыто». Герои живы, пока о них помнят...

Майские праздники – это символы единения, согласия, дружбы и сплоченности народа Казахстана во имя прогрессивного развития и процветания.

Подготовлено редакцией

КСРО ХАЛЫҚ МҰҒАЛІМІ ҚҰМАШ НҰРҒАЛИЕВ

ЖЕҢУ: ӨМІРШЕҢДІК САБАҚТАРЫ

НАРОДНЫЙ УЧИТЕЛЬ СССР КУМАШ НУРГАЛИЕВ

ПРЕОДОЛЕНИЕ: УРОКИ ЖИЗНЕСТОЙКОСТИ

Б. К. Кудышева,
п. ф. к., ж. ф. к.,
Г. И. Калиева,
п. ф. к., б. ф. с.,
И. В. Калачева,
«Өркен» балалардың әл-ауқатын
арттыру ұлттық ғылыми-практикалық
институты ғылыми-зерттеу бөлімі
басшының м. а.,
Алматы қ.

Кұмаш **Нұрғалиұлы**
Нұрғалиев (1925–1988) –
көрнекті педагог, КСРО
Халық мұғалімі, оның
тағдыры ерік – жігер мен
адалдықтың ерекше күшінің үлгісі бо-
лып табылады. Ол ауыл балалары са-
палы білім ала алатын және даму үшін
жағдай жасай алатын озық білім беру
және мәдени орталық ретінде мектеп
құрды. Оның өміршеңдігі, оптимизмі,
мақсаттылығы, білімге деген сүйіспен-
шілігі, педагогтер мен оқушылардың
дамуына шабыт беріп, жағдай жасай
білуі оны Қазақстанның білім беру та-
рихында өшпес із қалдырған білім

Б. К. Кудышева,
к. п. н., в. н. с.,
Г. И. Калиева,
к. п. н., г. н. с.,
И. В. Калачева,
и. о. руководителя научно-исследо-
вательского отдела,
Национальный научно-практический
институт благополучия детей «Өркен»,
г. Алматы

Кумаш **Нурғалиевич**
Нурғалиев (1925–1988) –
выдающийся педагог,
Народный учитель СССР,
чья судьба является при-
мером необычайной силы воли и пре-
данности делу – созданию школы как
передового образовательного и куль-
турного центра, в котором сельские
дети могли получить качественное об-
разование и условия для развития. Его
жизнестойкость, оптимизм, целеустр-
емленность, любовь к знаниям, уме-
ние вдохновлять и создавать условия
для развития педагогов и учеников
сделали его лидером образования,
оставившим неизгладимый след в
истории образования Казахстана.

В год 80-летия Победы советского на-
рода в Великой Отечественной войне
особенно важно обратиться к жизне-
деятельности людей, проявивших му-
жество и самоотверженность, посколь-
ку их примеры учат нас сохранять силу
духа и жизнестойкость. Большой след
в памяти народа оставили личности,
которые своим трудом и волей к жиз-
ни доказали, что даже в самых тяжелых
условиях можно преодолевать прегра-

беру көшбасшысына айналдырды.

Ұлы Отан соғысындағы кеңес халқының Жеңісінің 80 жылдығында баатылдық пен жанқиярлық танытқан адамдардың өміріне жүгіну өте маңызды, өйткені олардың мысалдары бізді ақыл-ой мен төзімділікті сақтауға үйретеді. Адамдар жадында үлкен із қалдырды, олар өздерінің еңбектерімен және өмір сүруге деген ерік-жігерімен тіпті ең қиын жағдайларда да кедергілерді еңсеруге, басқа адамдарға көмектесуге және қоғамның дамуына үлес қосуға болатындығын дәлелдеді. Олардың өмірлік ерлігі туралы хабардар болу бізге тарихи жадыны құрметтеуге ғана емес, сонымен қатар адамгершілік бағдарларды нығайтуға және қазіргі өскелең ұрпаққа қажет оң рөлдік модельдерді ілгерілетуге көмектеседі.

Адамның әлеуметтік маңыздылығы оның жеке қасиеттеріне, әлеуметтік әсеріне, қиындықтарды жеңу қабілетіне, өзін-өзі жүзеге асыруға, өзін-өзі дамытуға және адамдарға қызмет етуге дайындығына байланысты. Құмаш Нұрғалиевтің өмірі мен қызметі – тұлғаның ең жоғары құндылық әлеуетінің үлгілері, оптимизм, өз ісіне берілгендік пен адалдық адамның өз тағдырын ғана емес, сонымен қатар кейінгі ұрпақтың тағдырын еліміздің білім және мәдениет тарихында өшпес із қалдырып, қалай өзгерте алатынының жарқын мысалдары.

Майданда екі аяғы мен сол қолынан айырылуына әкеліп соқтырған ауыр жарақаттарына қарамастан, ол керемет ерік-жігер мен батылдық көрсетті.

Ауруханада болған кезде Нұрғалиев орта мектеп курсын және қосымша бухгалтерлік курстарды экстерн аяқтады. 1946 жылы туған ауылына оралғаннан кейін ол педагогикалық қызметті бастады: алдымен мұғалім, содан кейін мектеп директоры болды. 1957 жылы Буранов орта мектебінің директоры болып тағайындалды, онда 31 жыл жұмыс істеді.

Оның басшылығымен мектеп ауылдың танымал мәдени және білім беру орталығына айналды, оқушыларға іргелі біліммен қатар алғашқы кәсіптік білім берді. Нұрғалиевтің күш-жігерінің арқасында жаңа оқу ғимараттары, шалғай ауылдардағы балаларға арналған интернат салынды, сондай-ақ өзінің мектепшілік студиясы бар мектептің телевизиялық техникалық ор-

*Педагогические идеи Кумаша Нургалиева актуальны и для современных педагогов, особенно в контексте воспитания жизнестойкости и нравственных ориентиров детей и молодежи. Ценностный потенциал его личности и жизнедеятельности определяется не только важными человеческими качествами, но и эффективными **поведенческими стратегиями.***

ды, помогать другим людям и вносить вклад в развитие общества. Осознание их жизненного подвига помогает нам не только чтить историческую память, но и укреплять нравственные ориентиры и продвигать позитивные ролевые модели, так необходимые современному подрастающему поколению.

Социальная значимость человека обусловлена его личностными качествами, общественным влиянием, способностью преодолевать трудности, готовностью к самореализации, саморазвитию и служению людям. Жизнь и деятельность Кумаша Нургалиева – образцы проявления высочайшего ценностного потенциала личности, яркие примеры того, как оптимизм, целеустремленность и преданность своему делу могут преобразовать не только собственную судьбу человека, но и судьбы последующих поколений,

Құмаш Нұрғалиевтің педагогикалық идеялары қазіргі педагогтер үшін де өзекті, әсіресе балалар мен жастардың өміршеңдігі мен адамгершілік бағдарларын тәрбиелеу контекстінде. Оның жеке басы мен өмірінің құндылық әлеуеті адамның маңызды қасиеттерімен ғана емес, сонымен қатар тиімді мінез-құлық стратегияларымен де анықталады.

талығы құрылды, бұл сол кездегі ауыл мектептері үшін жаңашыл қадам еді.

Өмірдегі қиындықтарды жеңу. Құмаш Нұрғалиев ауыр жарақаттар мен олардың зардаптарына қарамастан, жеке дамуын жалғастырды. Бұл жағдай балаларға қиындықтардан бас тарту үшін себеп емес, ақыл, ой күшін, жеке басының мықты жақтарын көрсету мүмкіндігі екенін түсінуге көмектеседі. Осы аңызға айналған адамның өмір мысалында рухтың күші, адалдығы мен еңбекқорлығы адам төзгісіз болып көрінетін жағдайларды өсу нүктесі мен шабыт көзіне айналдыра алатындығына көз жеткізуге болады.

Өмірдің қайғылы жағдайлары әлсіз адам үшін үмітсіздік пен шарасыздықтың себебі болуы мүмкін, бірақ Құмаш Нұрғалиев мүгедектіктің өзін-өзі бұзуына жол бермеді. Ауруханаға түскеннен кейін ол депрессияға ұшырамай, болашақ туралы ойлауға, өзін-өзі дамытуды жалғастыруға және өз қабілеттерін жүзеге асыру жолдарын іздеу үшін күш-жігер тапты.

Соғыстан кейін көптеген жараланған сарбаздар физикалық зақымданудан әлеуметтік оқшаулану жағдайына тап болды. Құмаш Нұрғалиұлы мұғалім болуға шешім қабылдады. 1946 жылы туған ауылына оралып, педагогикалық қызметке кірісті. Мүмкіндігі шектеулі адам ретінде ол қосымша кедергілерге тап болды: қозғалу қиын болды, оңалтудың техникалық құралдары нашар болды және қоғам мүгедек адамдарды әлеуметтік өмірдің толыққанды қатысушылары ретінде қабылдауға әркез дайын болмады. Бірақ осы қиындықтардың бәрін батыл жеңе отырып, ол көп ұзамай мектеп директоры болды және оны өз заманының озық білім беру орталығына айналдыра алды.

оставив неизгладимый след в истории образования и культуры страны.

Несмотря на тяжелые ранения, полученные на фронте, приведшие к потере обеих ног и левой руки, он проявил невероятную силу воли и мужество.

Находясь в госпитале, Нурғалиев экстерном завершил курс средней школы и дополнительные бухгалтерские курсы. В 1946 г., вернувшись в родное село, он начал педагогическую деятельность: сначала как учитель, затем как директор школы. В 1957 г. назначен директором Бурановской средней школы, где проработал 31 год.

Под его руководством школа стала признанным культурным и образовательным центром села, предоставляя учащимся не только фундаментальное образование, но и начальную профессиональную подготовку. Благодаря усилиям Нурғалиева были построены новые учебные корпуса, интернат для детей из отдаленных аулов, а также создан школьный телевизионный технический центр со своей внутришкольной студией, что было новаторским шагом для сельских школ того времени.

Преодоление жизненных трудностей. Кумаш Нурғалиев, несмотря на тяжелейшие ранения и их последствия, не только не сломился, но и продолжил свое развитие. Этот факт может помочь детям осознать, что трудности – это не повод сдаваться, а возможность проявить силу духа, сильные стороны своей личности. На примере жизни этого легендарного человека можно убедиться в том, что сила духа, целеустремленность и трудолюбие способны превратить, казалось бы, невыносимые обстоятельства в точку роста и источник вдохновения.

Трагические обстоятельства жизни могли бы стать для более слабого человека причиной отчаяния и безысходности, но Кумаш Нурғалиев не позволил инвалидности сломить себя. Оказавшись в госпитале, он не только не погрузился в депрессию, но и нашел в себе силы думать о будущем, продолжать развитие и искать пути реализации своих способностей.

После войны многие раненые солдаты оказались в ситуации социальной изоляции из-за физических увечий. Кумаш Нурғалиевич принял решение стать учителем. В 1946 г., вернувшись в родное село, он приступил к педагогической дея-

Кеңес заманында мүгедектер көбінесе қамқорлық пен қолдауға мұқтаж адамдар ретінде қабылданды. Құмаш Нұрғалиев бұл стереотипті толығымен жойып, еліміздің ең құрметті педагогтерінің біріне айналды. Ол физикалық шектеулер табысты болуға, қоғамға пайдалы болуға және ауыл балаларының өмірін жақсартуға ұмтылатын адамға кедергі емес екенін дәлелдеді. Бұл үлкен күш-жігерді, бюрократиялық және қаржылық қиындықтарды жеңуді, биліктен қолдау табуды қажет етті.

Жағдайларға қарамастан өзін-өзі дамыту. Аурухана төсегіне таңылған Құмаш Нұрғалиұлы мектепті және бухгалтерлік курстарды экстерн бітірді. Оның мысалы білім мен өзін-өзі жетілдіру сыртқы жағдайларға емес, адамның білімге деген ішкі ұмтылысына байланысты екенін дәлелдейді. Жақсы мұғалім болу үшін оған педагогикалық пәндерді тереңдетіп оқып, оқыту әдістерін меңгеріп, дағдыларын жетілдіруге тура келді. Ол заманауи білім беру әдістерін зерттей отырып, үздіксіз дамуды жалғастырды. Оның табандылығы мен білімге деген құштарлығы оған білім беруде инновациялық тәсілдерді табуға және енгізуге мүмкіндік берді.

Құмаш Нұрғалиев мектеп жүйесін белсенді дамытып, білім беру үдерісіне жаңа технологияларды енгізді. Оның бірегей жетістіктерінің бірі ауыл мектебінде өзінің телевизиялық орталығын құру болды. Ол технологиялық прогресс оқуға көмектесетінін түсінді және оқушыларға білім беру үшін теледидарлық бағдарламаларды қолданды. Бұл сол жылдардағы ауыл мектебі үшін батыл әрі озық қадам болды.

Құмаш Нұрғалиев үнемі жаңа жолдарды іздеп, өз мектебін жетілдіріп, педагогика ғылымын дамытып келеді. Ол білімнің бір орында тұрмайтынын түсінді және оқушылардың заманауи білім алуына ұмтылды. Осы табандылықтың арқасында оның мектебі аймақтағы ең жақсы ауыл мектептерінің біріне айналды.

Кедергілерді жеңудегі табандылық. Құмаш Нұрғалиевтің өмірі нағыз табандылық – өзгеру, жаңа жол табу және ең қолайсыз жағдайларда да мақсаттарға жету қабілеті екенін дәлелдейді. Ол сұранысқа ие және пайдалы болып қалу үшін қызмет саласын өзгертуден және жаңа білімді игеруден қорықпады.

Жизнь Кумаша Нургалиева – пример борьбы не только за себя, но и за других. Он доказал, что трудности не должны становиться барьером на пути к мечтам и целям. Сила характера, стремление к знаниям и готовность работать над собой могут помочь человеку преодолеть даже самые тяжелые обстоятельства. Он не просто преодолел физические трудности, он сделал свою судьбу примером для своих учеников, коллег и всей страны. Он учил детей не только предметным знаниям, но и главным жизненным принципам: вере в себя, стойкости перед трудностями и способности идти вперед, несмотря на возникающие препятствия.

тельности. Как человек с ограниченными физическими возможностями, он столкнулся с дополнительными барьерами: передвигаться было трудно, технические средства реабилитации были примитивными, а общество не всегда было готово воспринимать людей с инвалидностью как полноправных участников социальной жизни. Но, мужественно преодолевая все эти трудности, он вскоре стал директором школы и смог превратить ее в передовой образовательный центр своего времени.

В советское время инвалиды зачастую воспринимались как люди, нуждающиеся в опеке и поддержке. Кумаш Нургалиев полностью разрушил этот стереотип, став одним из самых уважаемых педагогов страны. Он доказал, что физические ограничения не являются преградой для того, кто стремится быть успешным, полезным обществу и изменить к лучшему жизнь целого поколения сельских детей. Это требовало огромных усилий, преодоления бюрократических и финансовых трудностей, поиска поддержки у властей.

Саморазвитие вопреки обстоятельствам. Будучи прикованным к больничной койке, Кумаш Нургалиевич экстерном окончил школу и бухгалтерские курсы. Его пример доказывает, что образование и самосовершенствование зависят не от внешних условий, а от внутреннего стремления человека к знаниям. Для того чтобы стать хорошим учителем, ему пришлось углубленно изучать педагогические дисциплины, осваивать методики преподавания и совершенствовать свои навыки. Он продолжал непрерывно развиваться,

Құмаш Нұрғалиевтің өмірі – өзі үшін ғана емес, басқалар үшін де күрестің үлгісі. Ол қиындықтар армандар мен мақсаттарға кедергі болмауы керек екенін дәлелдеді. Мінездің күші, білімге деген құштарлық және өз бетімен жұмыс істеуге дайын болу адамға тіпті ең қиын жағдайларды жеңуге көмектеседі. Ол физикалық қиындықтарды жеңіп қана қоймай, өз тағдырын шәкірттеріне, әріптестеріне және бүкіл елге үлгі етті. Ол балаларға тек пәндік білімді ғана емес, сонымен бірге негізгі өмірлік принциптерді де үйретті: өзіне сену, қиындықтарға төзімділік және туындаған кедергілерге қарамастан алға ұмтылу қабілеті.

Директор ретінде Нұрғалиев оқу орнын басқарып қана қоймай, жас педагогтерді оқытумен де айналысқан. Ол оларға өз білімін берді, құндылықтарды қалыптастырды, мамандыққа деген сүйіспеншілікті оятты. Оның тәлімгерлікке деген көзқарасы, егер оған қолайлы мүмкіндіктер берілсе, әр адам дами алады деген сенімге негізделген. Оның көптеген шәкірттері мен әріптестері кейіннен табысты мұғалімдер, білім беру мекемелерінің басшылары болды.

изучая современные образовательные методики. Его упорство и стремление к знаниям позволили ему находить и внедрять инновационные подходы в образовании.

Кумаш Нурғалиев активно развивал школьную систему, внедрял новые технологии в образовательный процесс. Одним из его уникальных достижений стало создание в сельской школе собственного телевизионного центра. Он понимал, что технический прогресс может помочь в обучении, и использовал телевизионные программы для передачи знаний ученикам. Это было смелым и передовым шагом для сельской школы тех лет.

Кумаш Нурғалиев постоянно искал новые пути, совершенствовал свою школу, развивал педагогическую науку. Он понимал, что образование не стоит на месте, и стремился к тому, чтобы его ученики получали самые современные знания. Благодаря такой настойчивости его школа стала одной из лучших сельских школ в регионе.

Упорство в преодолении барьеров. Жизнь Кумаша Нурғалиева убедительно доказывает, что настоящая стойкость – это способность изменяться, находить новые пути и достигать целей даже в самых неблагоприятных обстоятельствах. Он не боялся менять сферу деятельности и осваивать новые знания, чтобы оставаться востребованным и полезным.

Как инвалид войны, Кумаш Нурғалиевич довольно часто сталкивался с социальной стигматизацией: в то время инвалиды часто воспринимались как люди, нуждающиеся в помощи, а не как активные члены общества. Однако на опыте всей своей жизни он сумел убедительно доказать, что физические ограничения не мешают интеллектуальному и профессиональному развитию человека. Он добился уважения своих коллег и учеников не через жалость, а через свои знания, труд и организаторские способности.

Ответственность перед будущими поколениями. Кумаш Нурғалиев посвятил свою жизнь обучению детей, осознавая важность передачи знаний следующему поколению. Он был убежден, что его знания и опыт могут изменить жизни тысяч учеников. Как директор школы, он приложил колос-

Соғыс мүгедегі ретінде Құмаш Нұрғалиұлы әлеуметтің қабылдамауына жиі тап болды: ол кезде мүгедектер қоғамның белсенді мүшелері емес, көмекке мұқтаж адамдар ретінде жиі қабылданды. Алайда, оның бүкіл өміріндегі тәжірибесінде ол физикалық шектеулер адамның интеллектуалды және кәсіби дамуына кедергі келтірмейтінін сенімді түрде дәлелдей алды. Ол өзінің әріптестері мен шәкірттерінің құрметіне аяушылық арқылы емес, өзінің білімі, еңбегі және ұйымдастырушылық қабілеті арқылы қол жеткізді.

Болашақ ұрпақ алдындағы жауапкершілік. Құмаш Нұрғалиев өз өмірін балаларды оқытуға арнап, келесі ұрпаққа білім берудің маңыздылығын түсінді. Ол өзінің білімі мен тәжірибесі мыңдаған оқушылардың өмірін өзгерте алатынына сенімді болды. Мектеп директоры ретінде ол ауылдық жерлерде тұратын балаларға сапалы білім алуға көмектесетін толыққанды білім беру ортасын құруға үлкен күш жұмсады.

Ол кезде ауылда балаларды сапалы оқытуға мүмкіндік аз болатын. Нұрғалиев ауыл мектептерінің проблемаларын көрді (ресурстардың, кадрлар мен технологиялардың жетіспеушілігі) және оларды шешу үшін белсенді жұмыс жасады. Ол мектепте алыс ауылдардан келген балаларға арналған интернат құрды, жақсы білімге қол жеткізу оқушылардың болашақтағы өмірлік жетістіктерін анықтайтынын түсінді.

Көшбасшылық өмір салты ретінде. Нағыз көшбасшы – қалай өмір сүру керектігін өз үлгісімен көрсететін адам. Құмаш Нұрғалиев өзінің өмірлік тәжірибесінде көшбасшылықтың басты белгілерінің бірі әлеуметтік жауапкершілік және басқаларға көмектесуге, басқа адамдардың өмірін өзгертетін маңызды нәрсе жасауға ұмтылу екенін дәлелдеді.

Нұрғалиев ауылдық білім беруді дамыту үшін жауапкершілікті өз мойнына алды, өз саласында көшбасшы болған оқушылар мен педагогтердің тұтас тобын тәрбиеледі. Оның күш-жігерінің арқасында Шығыс Қазақстан облысының Буран ауылындағы мектеп еліміздегі ең үздіктердің біріне айналды, ал оның озық әдістемелері өңірден тысқары жерлерге тарады.

Құмаш Нұрғалиевтің бай рухани адамгершілік мұрасы еңбектің нағыз құндылығы қоғамға, нақты адамдарға

Будучи директором, Нургалиев не просто администрировал учебное заведение, но и лично занимался обучением молодых педагогов. Он передавал им свои знания, формировал ценности, прививал любовь к профессии. Его подход к наставничеству был основан на убеждении, что каждый человек может развиваться, если ему предоставить благоприятные возможности. Многие его ученики и коллеги впоследствии стали успешными учителями, руководителями образовательных учреждений.

сальные усилия для создания полноценной образовательной среды, которая помогала детям, проживающим в сельской местности, получать качественное образование.

В то время на селе было гораздо меньше возможностей для качественного обучения детей. Нургалиев видел проблемы сельских школ (нехватка ресурсов, кадров и технологий) и активно работал над их решением. Он создал при школе интернат для детей из отдаленных аулов, осознавая, что доступ к хорошему образованию определяет жизненный успех учащихся в будущем.

Лидерство как стиль жизни. Настоящий лидер – тот, кто собственным примером показывает, как нужно жить. Кумаш Нургалиев на опыте своей жизнедеятельности доказал, что одним из главных признаков лидерства является социальная ответственность и стремление помогать другим, создать что-то значимое, изменяющее жизни других людей.

Нургалиев взял на себя ответственность за развитие сельского образова-

КСРО Халық мұғалімі Құмаш Нұрғалиевтің жеке тұлғасы мен өмірлік белсенділігі мысалында тәрбиелеу қазіргі уақытта, әсіресе балаларға құндылық бағдарлары мен адамгершілік мұраттары қажет болған кезде, өзекті болып табылады. Ол рухтың күші, табандылығы мен еңбегінің арқасында ең қиын сынақтарды да жеңуге болатынын мысалмен дәлелдеген адамның рөлдік моделін бейнелейді.

қызмет етуде екенін көрсетеді. Ол шалғайдағы ауылдардың балалары жақсы жағдайда оқи алатындай етіп өзіне байланысты барлық нәрсені жасады, егер мұғалімдер мектепке өз сүйіспеншілігі мен еңбекқорлығын сіңірсе, ауыл мектебі қалалық мектептен кем емес сапалы бола алатындығын дәлелдеді. Нұрғалиев өз ісін жалғастырып, эстафета бойынша оның құндылықтарын келесі ұрпаққа жеткізген мұғалімдер ұрпағын тәрбиеледі.

Құмаш Нұрғалиевтің рухани бай, мәдени дамыған тұлғаны тәрбиелеу туралы идеялары бүгінгі таңда жасөспірімдер қазіргі заманның сын-тегеуріндеріне тап болған кезде де өзекті болып отыр. Балалардың тағдырын өзгертуге деген ұмтылысында ол сапалы білім беруді барлығына қолжетімді ету үшін үлкен күш жұмсады, мектептің материалдық қамтамасыз етілуіне ғана емес, оқушылардың рухани дамуына да қамқорлық жасады, оларға еңбекке деген сүйіспеншілікті, үлкендерді құрметтеуді және олардың болашағы үшін жауапкершілікті сіңірді. Ол тек оқушылары ғана емес, әріптестері де кеңес пен қолдау сұраған тәлімгер болды.

Құмаш Нұрғалиевтің көптеген шәкірті оның ықпалының арқасында педагогикалық мансапты таңдады. Оның балалары мен немерелері оның ісін жалғастырып, жалпы кәсіби тәжірибесі 1000 жылдан асатын елдегі ең танымал педагогикалық әулетті құрды!

Білім берудің құндылық әлеуетін күшейту үшін «Өркен» балалардың әлауқатын арттыру ұлттық ғылыми-практикалық институты 3 наурыз бен 15 сәуір аралығында Ұлы Жеңістің 80 жылдығына және КСРО Халық мұғалімі, соғыс және еңбек ордендерінің иегері, аңыз-адам Құмаш

ния, воспитал целую плеяду учеников и педагогов, ставших лидерами в своей области. Благодаря его усилиям школа в селе Буран Восточно-Казахстанской области стала одной из лучших в стране, а ее передовые методики распространились далеко за пределы региона.

Богатое духовно-нравственное наследие Кумаша Нурғалиева показывает, что настоящая ценность труда заключается в служении обществу, конкретным людям. Он сделал все от него зависящее, чтобы дети из отдаленных аулов могли учиться в хороших условиях, доказал, что сельская школа может быть не менее качественной, чем городская, если в нее вкладывать любовь и трудолюбие педагогов. Именно Нурғалиев воспитал поколение учителей, которые продолжили его дело и по эстафете передали его ценности следующему поколению.

Идеи Кумаша Нурғалиева о воспитании духовно богатой, культурно развитой личности актуальны и сегодня, когда подростки сталкиваются с вызовами современной эпохи. В своем стремлении изменить судьбы детей, он приложил огромные усилия, чтобы сделать качественное образование доступным для всех, заботился не только о материальном обеспечении школы, но и о духовном развитии учеников, прививая им любовь к труду, уважение к старшим и ответственность за свое будущее. Он был наставником, к которому обращались за советом и поддержкой не только ученики, но и коллеги.

Многие ученики Кумаша Нурғалиева выбрали педагогическую карьеру именно благодаря его влиянию. Его дети и внуки продолжили его дело, создав самую известную педагогическую династию в стране с общим профессиональным стажем более 1000 (!) лет.

Для усиления ценностного потенциала образования Национальный научно-практический институт благополучия детей «Өркен» в период с 3 марта по 15 апреля провел **Конкурс видеосторий «Преодоление: уроки жизнестойкости», посвященный 80-летию Великой Победы и 100-летию Народного учителя СССР, кавалера орденов войны и труда, человека-легенды Кумаша Нурғалиева** (<https://100.e-booksgkn.kz/ru>).

Согласно Положению о конкурсе, учащиеся 5–11 классов пилотных организаций общего среднего образо-

Нұрғалиевтің 100 жылдығына арналған **«Жеңу: өміршеңдік сабақтары» атты бейнероликтер байқауын өткізді** (<https://100.e-booksgkn.kz/ru>).

Байқау туралы Ережеге сәйкес, «ДосболLIKE» бағдарламасы бойынша жалпы орта білім беру пилоттық ұйымдарының 5–11 сынып оқушылары өз өмірінен немесе адам жеңімпаз болып шыққан қиын жағдайды сипаттай отырып, басқа адамдардың өмірінен үлгі алып, шабыттанатын әңгімелер туралы бейнероликтер дайындады.

Байқаудың міндеттері:

- оқушыларды өмірде өз халқының ең жақсы өкілдерінің құндылықтары мен қасиеттерін басшылыққа алуға ұмтылуға ынталандыру, экстремалды жағдайларда рух күші мен өміршеңдігін көрсетті;
 - тұлғаның азаматтық және патриоттық қасиеттерін қалыптастыру;
 - өміршеңдікке, адалдыққа, өзіне деген сенімге тәрбиелеу;
 - тұлғаның ішкі әлеуетін ашу;
 - қоғамға қызмет ету дағдыларын, әлеуметтік-эмоционалдық дағдыларды, өміршеңдік қабілетін дамыту.
- Бейнероликтерде жасөспірімдер:
- ✓ оларға қиындықтарды жеңуге ненің көмектескенін (адамның өз мүмкіндіктеріне сенуі, негізгі өмірлік құндылықтарға бағдарлануы, өз күштеріне сүйенуі, отбасының, мектептің, достардың көмегі және т. б.);
 - ✓ қиын жағдайды жеңгеннен кейін автордың немесе тарих куәгерінің өмірі мен тұлғасында не өзгергенін және т. б. көрсетті.

Бұл аңызға айналған адамның өмір тарихы қиындықтарды жеңуге, қиындықтарға тап болмауға және кез келген жағдайда өзін-өзі жүзеге асыруға ұмтылуға үйретеді.

Воспитание на примере личности и жизнедеятельности Народного учителя СССР Кумаша Нургалиева актуально и в настоящее время, когда дети особенно нуждаются в ценностных ориентирах и нравственных идеалах. Он воплощает собой ролевую модель человека, который своим примером доказал, что даже самые тяжелые испытания можно преодолеть благодаря силе духа, упорству и труду.

вания по Программе «ДосболLIKE» готовили видеоролики, в которых показывали поучительные и вдохновляющие истории из собственной жизни или жизни других людей с описанием трудной ситуации, из которой человек вышел победителем.

Задачи конкурса:

- мотивировать учащихся на стремление руководствоваться в жизни ценностями и качествами лучших представителей своего народа, проявивших силу духа и жизнестойкость в экстремальных ситуациях;
- формировать гражданские и патриотические качества личности;
- воспитывать жизнестойкость, целеустремленность, веру в себя;
- раскрывать внутренний потенциал личности;
- развивать навыки служения обществу, социально-эмоциональные навыки, способность к жизнетворчеству.

В содержании видеороликов подорожки показывали:

- ✓ что помогло им преодолеть трудности (вера в возможности человека, ориентация на главные жизненные ценности, опора на собственные силы, помощь семьи, школы, друзей и др.);
- ✓ что изменилось в жизни и личности автора или свидетеля истории после преодоления трудной ситуации и т. д.

История жизни этого легендарного человека учит преодолевать трудности, не опускать руки перед проблемами и стремиться к самореализации в любых обстоятельствах.

QR-код с видеоисториями участников Конкурса «Преодоление: уроки жизнестойкости», посвященного 80-летию Победы и 100-летию Народного Учителя Кумаша Нургалиева

Жеңістің 80 жылдығына және Халық Мұғалімі Құмаш Нұрғалиевтің 100 жылдығына арналған “Жеңіс: өміршеңдік сабақтары” Байқауына қатысушылардың бейне әңгімелері бар QR-код

БУЛЛИНГ НЕМҚҰРАЙЛЫЛЫҚТАН БАСТАЛАДЫ!

23 сәуірде Алматы қаласында «Пилоттық мектептерде «ДосболLIKE» бағдарламасын сынақтан өткізудің аралық нәтижелерін талдау» республикалық семинары өтті.

Ұйымдастырушы: «Өркен» балалардың әл-ауқатын арттыру ұлттық ғылыми-практикалық институты» КеАҚ.

Семинарды өткізуге арналған пилоттық алаң: «Бөбек» Ұлттық ғылыми-практикалық, білім беру және сауықтыру орталығы (ҰҒПББСО).

Өткізу форматы: офлайн.

Қатысушылар: «ДосболLIKE» буллингке қарсы бағдарламасының апробациясына қатысатын 9 пилоттық білім беру ұйымының 120-дан астам өкілі: директорлардың тәрбие жұмысы жөніндегі орынбасарлары, сынып жетекшілері, әдіскерлер, педагог-психологтер, әдіскер-психологтер, үйлестіруші-әдіскер, өңірлік үйлестірушілер және ғылыми қызметкерлер және т.б.

Модераторлары:

А. Х. Мұхтаров, ф. ғ. к., ж. ғ. к.,

Б. К. Кудышева, п. ғ. к., ж. ғ. к.,

«Өркен» БӘАҰҒПИ.

Семинар аясында:

- өңірлерде бағдарламаны іске асырудың үздік тәжірибелерінің презентациясы;

Орта білім беру ұйымдарындағы буллинг – қазақстандық қоғам дамуының қазіргі кезеңіндегі өзекті мәселелердің бірі. Бұл тек біздің ғана емес, халықаралық маңызы бар мәселе. Мектеп балалардың көп уақытын өткізетін орын бола отырып, олардың әлеуметтік мінез-құлқына және психологиялық әл-ауқатына айтарлықтай әсер етеді.

БУЛЛИНГ НАЧИНАЕТСЯ С РАВНОДУШИЯ!

Буллинг в организациях среднего образования – одна из актуальных проблем современного этапа развития казахстанского общества. Это проблема не местного, а международного значения. Школа, являясь местом, где дети проводят большую часть времени, оказывает значительное влияние на их социальное поведение и психологическое благополучие.

23 апреля в г. Алматы
состоялся
**Республиканский
семинар «Анализ
промежуточных
результатов апробации Программы
«ДосболLIKE» в пилотных школах».**

Организатор – НАО «Национальный научно-практический институт благополучия детей (ННПИБД) «Өркен».

Пилотная площадка для проведения семинара – Национальный научно-практический, образовательный и оздоровительный центр (ННПООЦ) «Бәбек».

Формат проведения: офлайн.

Участники: более 120 представителей 9 пилотных организаций образования, участвующих в апробации антибуллинговой Программы «ДосболLIKE»: заместители директоров по воспитательной работе, классные руководители, методисты, педагоги-психологи, психологи-методисты, методисты-координаторы региональ-

Внедрение антибуллинговых программ – ключевая задача организаций среднего образования, направленная на создание безопасной и благоприятной среды для развития и обучения детей. Эта задача была поставлена Президентом, отражена в Постановлении Правительства Республики Казахстан. Приказом министра просвещения утверждены **«Правила профилактики травли (буллинга) ребенка».**

Буллингке қарсы бағдарламаларды енгізу – балаларды дамыту мен оқыту үшін қауіпсіз және қолайлы орта құруға бағытталған орта білім беру ұйымдарының негізгі міндеті. Бұл міндетті Президент қойып, Қазақстан Республикасы Үкіметінің қаулысында көрсетілген. Оқу-ағарту министрінің бұйрығымен «Баланы жәбірлеудің (буллингтің) алдын алу ережелері» бекітілді.

- енгізу мәселелерін және оларды жеңу жолдарын талқылау;
- Жамбыл, Атырау, Түркістан, Абай, Жетісу және басқа да облыстардың білім беру ұйымдары өкілдерінің қатысуымен педагогикалық іздеу зертханаларының қызметімен танысу.

Семинар музыкалық нөмір – «Бөбек» ҰҒПББСО оқушыларының құттықтауымен ашылды. Балалар күйлердің әуеніне қазақ халық биін орындады.

«Өркен» БӘАҰҒПИ президентінің м.а. **Елена Николаевна Сакенова** қатысушыларға арналған құттықтау сөз сөйледі.

Құрметті әріптестер!

«ДосболLIKE» орта білім беру пилоттық ұйымдарында білім алушыларды жәбірлеудің (буллингтің) алдын алу бағдарламасын сынақтан өткізуді аяқтауға арналған семинарға қош келдіңіздер! Біз бағдарламаны офлайн форматта іске асыру бойынша серіктестеріміз, яғни сіздермен, кездесуге мүмкіндігіміз бар екеніне қуаныштымыз.

Буллингтің алдын алу бойынша жүйелі жұмыс болмаса, мектеп ортасы көбінесе оқушылар үшін стресс, қорқыныш және оқшаулану көзіне айналады. Буллингтің құрбандары көбінесе өзін-өзі бағалаудың төмендеуін, мазасыздықты, депрессияны сезінеді, бұл кейбір жағдайларда оларды суицидтік ойларға, тіпті әрекеттерге әкеледі. Буллингке агрессор ретінде қатысатын мектеп оқушыларына да қауіп

«ДосболLIKE» бағдарламасының маңызды құрамдас бөлігі – 1-11 сынып оқушыларының әлеуметтік-эмоционалдық дағдыларын дамыту бойынша сабақтар. 40-тан астам пилоттық мектеп осы сабақтардың материалдарын көрсетті, бұл олардың жалпы санының 82% құрады.

ные координаторы и научные сотрудники и др.

Модераторы:

А. Х. Мухтаров, к. ф. н., в. н. с.,
Б. К. Кудышева, к. п. н., в. н. с.,
ННПИБД «Өркен».

В рамках семинара:

- презентация лучших практик реализации программы в регионах;
- обсуждение проблем внедрения и путей их преодоления;
- ознакомление с деятельностью лабораторий педагогического поиска с участием представителей организаций образования Жамбылской, Атырауской, Туркестанской, Абайской, Жетысуской и других областей.

Семинар открылся музыкальным номером-приветствием учащихся ННПО-ОЦ «Бөбек». Дети исполнили казахский народный танец под музыку инструментальных кюев.

С приветственным словом к участникам обратилась **Елена Николаевна Сакенова** – и. о. президента ННПИБД «Өркен».

Уважаемые коллеги!

Приветствую вас на семинаре, посвященном предстоящему завершению апробации **Программы профилактики травли (буллинга) обучающихся в пилотных организациях среднего образования «ДосболLIKE»!** Мы рады, что у нас есть возможность встретиться с вами – нашими партнерами по реализации программы в формате офлайн.

Без системной работы по профилактике буллинга школьная среда зачастую становится источником стресса, страха и изоляции для учеников. Жертвы буллинга часто испытывают снижение самооценки, тревожность, депрессию, что в некоторых случаях приводит их к суицидальным мыслям и даже действиям. Школьники, участвующие в буллинге в качестве агрессоров, также подвержены риску – они могут перенести деструктивное, асоциальное поведение во взрослую жизнь.

По поручению министра просвещения наш институт разработал **Программу профилактики травли (буллинга) обучающихся в организациях среднего образования «ДосболLIKE»**, целью которой является создание в них системы профилактики и эффективного противодействия травле (буллингу).

төнеді – олар деструктивті, қоғамға жат мінез-құлықты ересек өмірге әкелуі мүмкін.

Оқу-ағарту министрінің тапсырмасы бойынша біздің институт **«ДосболLIKE» орта білім беру ұйымдарында білім алушыларды жәбірлеудің (буллингтің) алдын алу бағдарламасын** әзірледі, оның мақсаты оларда жәбірлеудің (буллингтің) алдын алу және оған тиімді қарсы іс-қимыл жүйесін құру болып табылады.

Бағдарламаны іске асырудың негізгі бағыттары:

- сыныптарда, мектеп ұжымында жәбірлеудің (буллингтің) алдын алу ретінде қолайлы әлеуметтік-психологиялық климат құру;
- мектеп ортасында жәбірлеудің (буллингтің) нақты жағдайларына белсенді әрекет ету.

Бағдарламаны апробациялауды ғылыми-әдістемелік сүйемелдеуді біздің институт ұжымы оқыту семинарлары мен вебинарлар өткізу, пилоттық ұйымдардың қызметіне өзіндік есеп беру форматында мониторинг жүргізу, тиісті құжаттаманы ұсыну арқылы жүзеге асырды.

Бағдарламаны эксперименттік сынақтан өткізудің тиімділігі бірқатар өзара байланысты критерийлер мен көрсеткіштер бойынша бақыланды.

• Құжаттамылық сүйемелдеу:

бағдарламаны енгізу туралы хаттамалар, жәбірлеу (буллинг) проблемасының нақты жай-күйін анықтау диагностикасын жүргізу;

бағдарламаны іске асыру, буллингке қарсы команданың құрамын бекіту туралы бұйрықтар;

бағдарламаны іске асырудың түрлі бағыттары бойынша жұмыс жоспарлары;

буллинг оқиғаларын тіркеу журналдары.

• Жәбірлеу (буллинг) анықталған жағдайларда жауапкершілік ай-мақтары бойынша буллингке қарсы топ қатысушыларының іс-қимыл алгоритмдерінің болуы.

Білім беру ұйымының қызметкерлеріне арналған семинар бағдарламасының болуы.

Бағдарламаны іске асыру шеңберінде пилоттық мектептерге **сыныптың социометриясын** – көшбасшыларды, оқшауланған оқушыларды, балалар арасындағы жанашырлық пен ұнатпауды анықтауға көмектесетін

Важный компонент Программы «ДосболLIKE» – занятия по развитию социально-эмоциональных навыков обучающихся 1-11 классов. Более 40 пилотных школ продемонстрировали материалы данных занятий, что составило 82% от их общей численности.

Основные направления реализации программы:

- создание благоприятного социально-психологического климата в классах, школьном коллективе как профилактика травли (буллинга);
- активное реагирование на конкретные ситуации травли (буллинга) в школьной среде.

Научно-методическое сопровождение апробации программы осуществлялось коллективом нашего института через проведение обучающих семинаров и вебинаров, мониторинг деятельности пилотов в формате самоотчетов, предоставление соответствующей документации.

Эффективность экспериментальной апробации программы отслеживалась по целому ряду взаимосвязанных критериев и показателей.

• Документальное сопровождение:

протоколы о внедрении программы, проведении диагностики выявления реального состояния проблемы травли (буллинга);

приказы о реализации программы, утверждении состава антибуллинговой команды;

планы работы по различным направлениям реализации программы;

журналы регистрации инцидентов буллинга.

• Наличие алгоритмов действий участников антибуллинговой команды по зонам ответственности в случаях выявления травли (буллинга).

• Наличие программы семинаров для сотрудников организации образования.

В рамках реализации программы пилотным школам было рекомендовано осуществлять **социометрию класса** – метод изучения межличностных отношений в коллективе, который помогает выявить лидеров, изолированных учеников, симпатии и антипатии между детьми. Это важное условие создания благоприятного

Қазақстандық балалардың әл-ауқатын қамтамасыз ету, олардың денсаулық, толыққанды даму және сапалы білім алу құқығын қорғау мемлекеттік саясаттың басым бағыттары болып табылады. 2022 жылы Қазақстанда **Балалардың әл-ауқаты индексі**н енгізумен өмірдің әртүрлі саласындағы балалардың жағдайын жақсарту, олардың құқықтары мен мүдделерін қорғау жүйесін жетілдіру жөніндегі ұлттық саясаттың тиімділігін бағалау үшін жағдайлар жасалды.

ұжымдағы тұлғааралық қатынастарды зерттеу әдісін жүзеге асыру ұсынылды. Бұл сыныпта қолайлы климат құрудың маңызды шарты. 50 пилоттық мектептің 25-і (50%) осындай жұмыстың жүргізілгенін куәландыратын материалдарды ұсынды.

▪ **Мектеп психологінің буллингтің алдын алу жұмысы** жанжалдардың алдын алуға, сынып және жалпы мектеп ұжымдарында достық атмосфераны қалыптастыруға, зардап шеккендерді қолдауға бағытталған шаралар кешенін қамтиды. Буллинг жағдайына тап болған оқушылармен (құрбандар да, агрессорлар да) жеке және топтық жұмыс жоспарларын 28 пилоттық мектептің психологтері олардың ата-аналарына ұсынды, бұл олардың жалпы санының 66% құрайды.

климата в классе. 25 из 50 пилотных школ (50%) предоставили материалы, свидетельствующие о проведении такой работы.

▪ **Работа школьного психолога по профилактике буллинга** включает комплекс мер, направленных на предупреждение конфликтов, формирование доброжелательной атмосферы в классных и общешкольном коллективах, поддержку пострадавших. Планы индивидуальной и групповой работы с учениками, попавшими в ситуацию буллинга (как жертвами, так и агрессорами), их родителями были представлены психологами 28 пилотных школ, что составляет 66% от их общей численности.

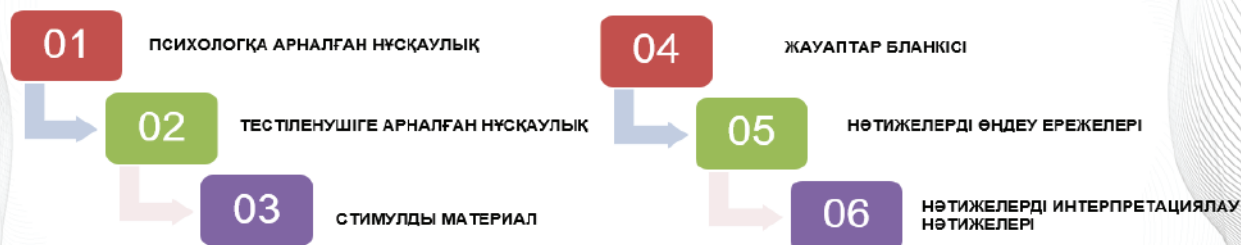
▪ **Работа с родителями** – один из ключевых аспектов Программы «Досбол LIKE». Педагогическим коллективам пилотных школ важно повышать их осведомленность о проявлениях и последствиях буллинга, обеспечивать тесное взаимодействие родителей и школы в вопросах профилактики буллинга в формате родительских собраний, семинаров, информационных материалов о буллинге.

Уважаемые коллеги! На основании материалов, присланных вами, был сделан анализ, составлен предварительный отчет. Сегодня для нас самое главное – услышать ваши предложения по доработке программы, о том, как лучше «вписать» ее в воспитательную систему школы.

ДИАГНОСТИКА ТАРИХЫНА ҚЫСҚАША ШОЛУ

Тесттер (TEST-тексеру) – стандартталған қысқа және көбінесе уақыт бойынша шектеулі, сандық және сирек сапалық жеке психологиялық айырмашылықтарды анықтауға арналған. Психологиялық тест сонымен қатар объективтіліктің, сенімділіктің және жарамдылықтың жоғары деңгейімен сипатталатын жеке қасиеттер мен интеллект ерекшеліктерін өлшеу әдісі ретінде қарастырылады.

ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ТЕСТ ҚҰРЫЛЫМЫ

ПСИХОДИАГНОСТИКАЛЫҚ ӨДІСТЕМЕЛЕРДІҢ ЖІКТЕЛУІ:

- Объективті – когнитивті тесттер, деңгей – стимулды материалмен өзара әрекеттесудің тиімділігі
- Субъективті – сауалнама әдістері, өзін-өзі бағалау
- Проективті – проективті әдістер, белгісіз стимулдарға жауап

▪ **Ата-аналармен жұмыс** – «ДосболLIKE» бағдарламасының негізгі аспектілерінің бірі. Пилоттық мектептердің педагогикалық ұжымдарының буллингтің көріністері мен салдары туралы хабардарлығын арттыру, ата-аналар жиналыстары, семинарлар, буллинг туралы ақпараттық материалдар форматында буллингтің алдын алу мәселелерінде ата-аналар мен мектептің тығыз өзара іс-қимылын қамтамасыз ету маңызды.

Құрметті әріптестер! Сіздер жіберген материалдар негізінде талдау мен алдын-ала есеп жасалды. Бүгін біз үшін ең бастысы – бағдарламаны пысықтау, оны мектептің тәрбие жүйесіне қалай жақсы «енгізу» туралы ұсыныстарыңызды есту.

Содан кейін семинар қатысушыларына «ДосболLIKE» бағдарламасын сынақтан өткізу барысы туралы бейнеролик ұсынылып, өңірлік пилоттық ұйымдар педагогтерінің есептік баяндамалары тыңдалды.

Семинарды «Өркен» БЭАҰҒПИ стратегиялық жоспарлау, талдау және мониторинг департаментінің директоры **Мариям Кахермановна Таипова** жалғастырды.

Балалар қарым-қатынасының диагностикасы: мұғалімдернен білуі керек?

Диагностика тарихына қысқаша шолу

Психодиагностика термині – перцепцияға негізделген диагностика-

Обеспечение благополучия казахстанских детей, защита их права на здоровье, полноценное развитие и качественное образование являются приоритетными направлениями государственной политики. С внедрением в 2022 г. в Казахстане **Индекса благополучия детей** созданы условия для оценки эффективности национальной политики по улучшению положения детей в разных сферах жизни, совершенствованию системы защиты их прав и интересов.

Затем участникам семинара был представлен видеоролик о ходе апробации Программы «ДосболLIKE», после чего состоялись отчетные выступления педагогов региональных пилотных организаций.

Продолжила семинар директор Департамента стратегического планирования, аналитики и мониторинга ННПИБД «Өркен» **Мариям Кахермановна Таипова**.

Диагностика детских отношений: что важно знать педагогам?

Краткий экскурс в историю диагностики

Термин **психодиагностика** – процесс обследования с помощью диагностического теста, основанного на перцепции, в научный обиход ввел Г. Роршах, швейцарский психиатр, психолог, автор теста исследования личности «Пятна Роршаха». **Перцепция** – один

КРАТКИЙ ЭКСКУРС В ИСТОРИЮ ДИАГНОСТИКИ

ТЕСТЫ (ТЕСТ-ПРОВЕРКА) – стандартизированные краткие и чаще всего ограниченные во времени, предназначенные для установления количественных и реже качественных индивидуально-психологических различий. Также психологический тест рассматривают как метод измерения свойств личности и особенностей интеллекта, который характеризуется высокой степенью объективности, надежности и валидности.

СТРУКТУРА ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ТЕСТА

КЛАССИФИКАЦИЯ ПСИХОДИАГНОСТИЧЕСКИХ МЕТОДИК:

Объективные – когнитивные тесты, уровень – результативность взаимодействия со стимульным материалом
Субъективные – опросные методы, самооценка
Проективные – проективные методы, реакция на неопределенный стимул

лық тест арқылы тексеру процесі, оны ғылыми қолданысқа швейцариялық психиатр, психолог, «Роршах дақтары» жеке тұлғаны зерттеу тестінің авторы Г. Роршах енгізді. *Перцепция* – қоршаған құбылыстарды санадан тыс деңгейде қабылдау кезеңдерінің бірі; басқа адаммен немесе құбылыспен байланыс кезінде пайда болатын әсер. Әдетте, бұл сезімді түсіндіру қиын, бірақ біз саналы немесе санасыз түрде шешім қабылдау кезінде оған сенеміз.

Тест ұғымын алғаш рет тез және қарапайым тексерулер үшін американдық психолог Дж. Каттелл қолданды («Ақыл-ой қабілеттері, оларды өлшеу» монографиясы).

Тестер (test-тексеру) – стандартталған қысқа және көбінесе уақыт бойынша шектеулі, сандық және сирек жағдайда сапалық жеке психологиялық айырмашылықтарды анықтауға арналған.

Психологиялық тест – объективтіліктің, сенімділіктің және жарамдылықтың жоғары деңгейімен сипатталатын жеке қасиеттер мен интеллект ерекшеліктерін өлшеу әдісі.

Психологиялық тест құрылымы

из этапов восприятия окружающих явлений на уровне подсознания; впечатление, которое зарождается во время контакта с другим человеком или явлением. Как правило, это чувство трудно объяснить, но именно на него мы полагаемся во время принятий решений, сознательно или нет.

Понятие **тест** впервые применил для быстрых и несложных проверок американский психолог Дж. Каттелл (монография «Умственные способности, их измерение»).

Тесты (test-проверка) – стандартизированные краткие и чаще всего ограниченные во времени, предназначенные для установления количественных и реже качественных индивидуально-психологических различий. **Психологический тест** – метод измерения свойств личности и особенностей интеллекта, который характеризуется высокой степенью объективности, надежности и валидности.

Структура психологического теста

Инструкция для психолога
Инструкция для тестируемого
Стимульный материал
Бланк ответов

Структура психологического теста

Диагностика интеллекта

Диагностика интеллекта – 1905 г. А. Бине. Т. Симон. Методика оценки умственных способностей. Модификация шкалы А. Бине в Университете Стенфорд – шкала Стенфорд-Бине

Диагностика личности

Диагностика личности – 1914 г. Г. Мюнстерберг ввел Бланк личностных сведений. Дифференциальная диагностика призывников на предмет невроза. 1926 г. – Г. Олпорт «Тест склонности к доминированию» 1928 г. – Г. Олпорт «Тест личностных ценностей» 1940 г. Миннесотский многоаспектный личностный опросник 1960–1970 гг. – Проблемы западной диагностики: – валидность методик, проблема селекции, возможность прогнозов 1974 г. – издание Стандартов для тестирования в образовании и психологии

Проективная диагностика

Проективная диагностика – 1904–1906 гг. К. Юнг 1924 г. – тест чернильных пятен Роршаха 1948 г. – Рисуночные тесты М. Люшера

Психологке арналған нұсқаулық
Тестіленушіге арналған нұсқаулық
Ынталандыру материалы
Жауаптар бланкісі
Нәтижелерді өңдеу ережелері
Нәтижелерді түсіндіру ережелері

Психодиагностикалық әдістердің жіктелуі

Объективті – когнитивті тестер, деңгейі – ынталандырушы материалмен өзара әрекеттесудің тиімділігі

Субъективті – сауалнама әдістері, өзін-өзі бағалау

Проективті – проективті әдістер, белгісіз ынталандыруға реакция

Білім алушылардың, ата-аналардың және педагогтердің сауалнамасының нәтижелері

- Психологиялық қауіпсіз білім беру ортасы
- Психологиялық қауіпсіздік
- Өзара әрекеттестікте психологиялық зорлық-зомбылықтан қорғау келесі бағыттар бойынша қарастырылады:
 - қорлаудан, балағаттаудан қорғау;
 - қауіп-қатерден қорғау;
 - бірдеңе жасауға мәжбүр болудан қорғану (мәжбүрлеу);

Правила обработки результатов
Правила интерпретации результатов

Классификация

психодиагностических методик

Объективные – когнитивные тесты, уровень – результативность взаимодействия со стимульным материалом

Субъективные – опросные методы, самооценка

Проективные – проективные методы, реакция на неопределенный стимул

Результаты анкетирования обучающихся, родителей и педагогов

- Психологически безопасная образовательная среда
- Психологическая защищенность
- Защищенность от психологического насилия во взаимодействии рассматривается по следующим направлениям:
 - защищенность от унижения, оскорблений;
 - защищенность от угроз;
 - защищенность от того, что заставят делать что-либо против желания (принуждение);
 - защищенность от игнорирования (социальной изоляции);

БІЛІМ АЛУШЫЛАРҒА, АТА-АНАЛАРҒА ЖӘНЕ ПЕДАГОГТЕРГЕ АРНАЛҒАН «ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚАУІПСІЗ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫ» САУАЛНАМАСЫ

САУАЛНАМАНЫҢ МАҚСАТЫ – БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІГІНЕ ӨСЕР ЕТЕТІН ЖАҒЫМСЫЗ ФАКТОРЛАРДЫ АНЫҚТАУ.

САУАЛНАМАДА 18 СҰРАҚ БАР, ОЛАР ҮШ БЛОҚҚА БӨЛІНГЕН:

ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚОРҒАЛУ

Өзара іс-қимылда психологиялық зорлық-зомбылықтан қорғалу мынадай бағыттар бойынша қаралады:

- жәбірлеуден/қорлаудан қорғалу;
- қауіп-қатерден қорғалу;
- қалауға қарсы бірдеңе жасауға мәжбүр болудан қорғалу;
- елемеуден (елеуметтік оқшауланудан) қорғалу;
- қатыгез қарым-қатынастан қорғалу.

САУАЛНАМАНЫҢ 1 БЛОҒЫ

өзара әрекеттесудегі психологиялық зорлық-зомбылықтан қорғалудың жалпы деңгейін де, оқушылар мен мұғалімдер арасындағы қарым-қатынастың жеке көрсеткіштерін де алуға мүмкіндік береді.

Оқушылар мен педагогтердің психологиялық қорғалу деңгейінің оқушылар мен мұғалімдер арасындағы қарым-қатынастың дәрежесіне тәуелділігі

- елемеуден (әлеуметтік оқшауланудан) қорғау;
- қатыгез қарым-қатынастан қорғау.

«Өркен» БӘАҒҒПИ ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету және қолданбалы зерттеулер департаментінің директоры **Гульназ Усеновна Сагимбаева «ДосболLIKE» бағдарламасын сынақтан өткізу тәжірибесі: қорытындылаймыз»** тақырыбында баяндама жасады.

Педагогика ғылымдарының докторы, профессор, Ұлттық ақпарат орталығының экс-президенті **«Жеңу: өмір-**

- защищенность от недоброжелательного отношения.

Гульназ Усеновна Сагимбаева, директор Департамента научно-методического обеспечения и прикладных исследований ННПИБД «Өркен», выступила с докладом на тему **«Опыт апробации Программы «ДосболLIKE»: подводим итоги».**

Об итогах **Конкурса видеоисторий «Преодоление: уроки жизнестойкости»** рассказала доктор педагогических наук, профессор, экс-президент Национального центра информации **Гуль Кумашевна Нургалиева.**

Далее семинар продолжился в формате секционной работы – **лаборатории педагогического поиска**, в рамках которых состоялись:

- ключевые выводы и рекомендации;
- анализ положительного опыта апробации Программы «ДосболLIKE»;
- анализ трудностей апробации Программы «ДосболLIKE».

Подведение итогов семинара

- Интервью с фокус-группой
- Выступление спикеров лабораторий
- Принятие рекомендаций семинара
- Сессия OPEN SPACE
- Рефлексивный мост: от семинара к действию

«ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚАУІПСІЗ БІЛІМ БЕРУ ОРТАСЫ» САУАЛНАМАСЫ БОЙЫНША БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ НӘТИЖЕЛЕРІ («ДОСБОЛLIKE» БАҒДАРЛАМАСЫ БОЙЫНША ПИЛОТТЫҚ ӨНІРЛЕР)

УЧАЩИЕСЯ					
№ вопроса	Содержание вопроса	Количество баллов, 2024 г.	Уровень отношений, 2024 г.	Количество баллов, 2025 г.	уровень отношений 2025 г.
Педагоги и администрация					
1	Я чувствую себя защищённым от унижения и оскорбления со стороны администрации и педагогов школы.	2,6	средний	3,2	средний
3	От педагогов школы можно услышать угрозы в свой адрес.	0,6/ 24,7% абсолютно согласны		0,9	
5	В школе мне приходится подвергаться давлению и принуждению со стороны педагогов.	0,5/ 31,6% абсолютно согласны		1,6	
Количество баллов по уровню отношений с педагогами и администрацией		4		6	
Учащиеся					
2	Среди ребят в нашей школе не принято высмеивать друг друга и давать обидные прозвища.	2,2	низкий	2,1	средний
4	На уроках и во внеурочное время я редко испытываю чувство дискомфорта.	0,6/ 50,5% абсолютно согласны		1,2	
6	У меня есть взрослый человек в школе, которому я могу доверить свои секреты и у которого встречу понимание и сочувствие.	0,5/ 44,6% абсолютно согласны		1,5	
Количество баллов по уровню отношений с учащимися		3		5	
ПЕДАГОГИ					
№ вопроса	Содержание вопроса	Количество баллов, 2024 г.	Уровень отношений, 2024 г.	Количество баллов, 2025 г.	уровень отношений 2025 г.
Коллеги и администрация					
1	Я чувствую себя защищённым от унижения и оскорблений со стороны коллег и администрации.	2,5	низкий	3,2	средний
3	От коллег и администрации можно услышать угрозы по отношению к себе.	0,5/61,5% абсолютно согласны		0,9	
5	В профессиональной деятельности мне приходится подвергаться давлению и принуждению со стороны, как администрации, так и коллег.	0,4		1,6	
Количество баллов по уровню отношений с коллегами и администрацией		3		6	
Учащиеся					
2	Среди учащихся нашей школы не принято высмеивать старших и произносить обидные реплики в их адрес.	2,2	низкий	2,3	средний
4	Я чувствую к себе недоброжелательное отношение со стороны некоторых ребят.	0,6		1,3	
6	Мне кажется, что некоторые ребята игнорируют меня.	0,4		1,0	
Количество баллов по уровню отношений с учащимися		3		5	

шеңдік сабақтары» бейнебаяндар байқауының қорытындылары туралы **Гуль Кумашевна Нургалиева** айтып берді.

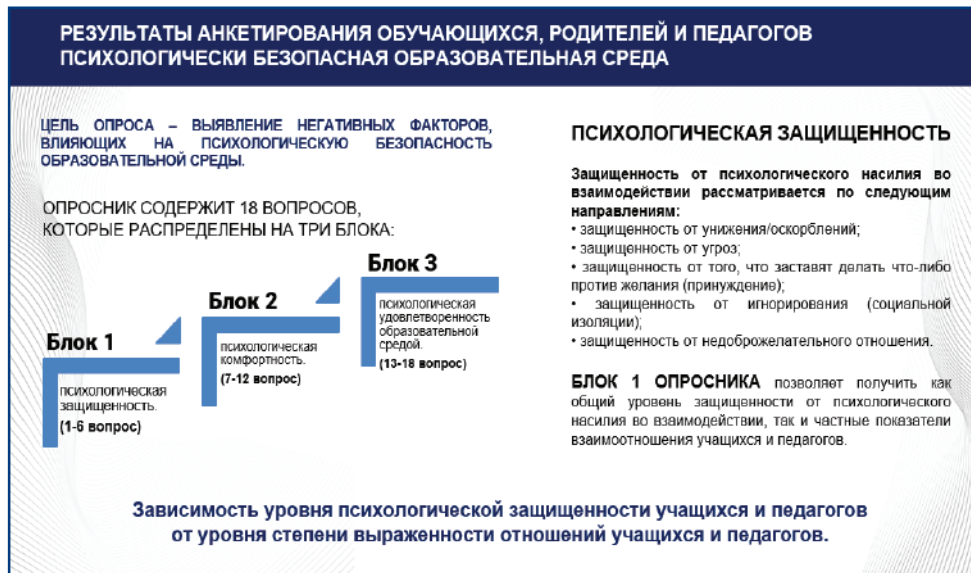
Әрі қарай семинар секциялық жұмыс форматында жалғасты – **педагогикалық ізденіс зертханасы**, оның шеңберінде:

- негізгі қорытындылар мен ұсынымдар;
- «ДосболLIKE» бағдарламасын сынақтан өткізудің оң тәжірибесін талдау;
- «ДосболLIKE» бағдарламасын сынақтан өткізудегі қиындықтарды талдау.

Семинарды қорытындылау

- Фокус-топпен сұхбат
- Зертхана спикерлерінің сөз сөйлеуі
- Семинар ұсынымдарын қабылдау
- OPEN SPACE сессиясы
- Рефлексивті көпір: семинардан іс-әрекетке

Жалпы мектеп ұжымында жағымды атмосфераны, қолайлы әлеуметтік-психологиялық ахуалды қалыптастыру білім алушылардың психологиялық әл-ауқатын жақсартудың басты шарты болып табылады. Тек біртұтас тәсіл-деменің арқасында буллинг белсенді түрде тоқтатылатын және әр оқушының әл-ауқаты басымдыққа ие болатын ортаны құруға болады.

Формирование позитивной атмосферы, благоприятного социально-психологического климата в обще-школьном коллективе является главным условием улучшения психологического благополучия обучающихся. Только благодаря целостному подходу можно создать среду, в которой буллинг активно пресекается, а благополучие каждого ученика становится приоритетом.

РЕЗУЛЬТАТЫ АНКЕТИРОВАНИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ ПСИХОЛОГИЧЕСКИ БЕЗОПАСНАЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СРЕДА (ПИЛОТНЫЕ РЕГИОНЫ ПО ПРОГРАММЕ ДОСБОЛLIKE)					
УЧАЩИЕСЯ					
№ вопроса	Содержание вопроса	Количество баллов, 2024 г.	Уровень отношений, 2024 г.	Количество баллов, 2025 г.	Уровень отношений 2025 г.
Педагоги и администрация					
1	Я чувствую себя защищенным от унижения и оскорбления со стороны администрации и педагогов школы.	2,6	средний	3,2	средний
3	От педагогов школы можно услышать угрозы в свой адрес.	0,6/ 24,7% абсолютно согласны		0,9	
5	В школе мне приходится подвергаться давлению и принуждению со стороны педагогов.	0,5/ 31,6% абсолютно согласны		1,6	
Количество баллов по уровню отношений с педагогами и администрацией		4		6	
Учащиеся					
2	Среди ребят в нашей школе не принято высмеивать друг друга и давать обидные прозвища.	2,2	низкий	2,1	средний
4	На уроках и во внеурочное время я редко испытываю чувство дискомфорта.	0,6/ 50,5% абсолютно согласны		1,2	
6	У меня есть взрослый человек в школе, которому я могу доверить свои секреты и у которого встречу понимание и сочувствие.	0,5/ 44,6% абсолютно согласны		1,5	
Количество баллов по уровню отношений с учащимися		3		5	
ПЕДАГОГИ					
№ вопроса	Содержание вопроса	Количество баллов, 2024 г.	Уровень отношений, 2024 г.	Количество баллов, 2025 г.	Уровень отношений 2025 г.
Коллеги и администрация					
1	Я чувствую себя защищенным от унижения и оскорблений со стороны коллег и администрации.	2,5	низкий	3,2	средний
3	От коллег и администрации можно услышать угрозы по отношению к себе.	0,5/61,5% абсолютно согласны		0,9	
5	В профессиональной деятельности мне приходится подвергаться давлению и принуждению со стороны, как администрации, так и коллег.	0,4		1,6	
Количество баллов по уровню отношений с коллегами и администрацией		3		6	
Учащиеся					
2	Среди учащихся нашей школы не принято высмеивать старших и произносить обидные реплики в их адрес.	2,2	низкий	2,3	средний
4	Я чувствую к себе недоброжелательное отношение со стороны некоторых ребят.	0,6		1,3	
6	Мне кажется, что некоторые ребята игнорируют меня.	0,4		1,0	
Количество баллов по уровню отношений с учащимися		3		5	

ДӨҢГЕЛЕК ҮСТЕЛ «ОТБАСЫ МЕН МЕКТЕПТІҢ БУЛЛИНГПЕН КҮРЕСТЕГІ РӨЛІ»

«ӨРКЕН» БАЛАЛАРДЫҢ ИГІЛІГІ ҰЛТТЫҚ
ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ ИНСТИТУТЫ» КЕАҚ
АЛМАТЫ ҚАЛАСЫНДАҒЫ РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ДОСТЫҚ ҮЙІ ҚЫЗМЕТІН
ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ БӨЛІМІ
«ҚОҒАМДЫҚ КЕЛІСІМ» РММ
ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ АССАМБЛЕЯСЫНЫҢ РЕСПУБЛИКАЛЫҚ АНАЛАР КЕҢЕСІ
АЛМАТЫ ҚАЛАСЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚОЛДАУ ОРТАЛЫҒЫ
АЛМАТЫ ҚАЛАСЫ ӘКІМДІГІ ЖАНЫНДАҒЫ ӘЙЕЛДЕР ІСТЕРІ ЖӘНЕ ОТБАСЫ
ДЕМОГРАФИЯЛЫҚ САЯСАТ ЖӨНІНДЕГІ КОМИССИЯ
АЛМАТЫ ҚАЛАСЫНЫҢ ҚОҒАМДЫҚ КЕҢЕСІ
«ӘЛЕМ ДӘНЕКЕР» ҚОҒАМДЫҚ ҚОРЫ

Республикалық Достық үйі
Алматы қ.
15 мамыр 2025 ж.

2025 жылдың 15 мамырында Алматы қаласында Халықаралық отбасы күніне орай **«Отбасы мен мектептің буллингпен күрестегі рөлі»** атты **дөңгелек үстел** өтті. Кездесу 130-дан астам қатысушыны біріктірді: педагогтар, психологтар, этномәдени бірлестіктердің өкілдері, қоғам белсенділері, ата-аналар, жасөспірімдер мен жастар.

Өткізу форматы: офлайн.

Қатысушылар: 130-дан астам адам: Қазақстан халқы Ассамблеясының Республикалық (ҚХА) аналар кеңесінің өкілдері, Алматы қаласы аналар кеңесінің өкілдері, Алматы қаласы әкімі жанындағы әйелдер және отбасы-демографиялық саясат жөніндегі комиссия мүшелері ҚХА құрылымдары, этномәдени орталықтардың өкілдері, қоғамдық ұйымдар, ҚХА серіктестері,

Дөңгелек үстелдің мақсаты – зорлық-зомбылықтан алдын ала қауіпсіз, еркін орта қалыптастыру үшін отбасы мен мектептің күш-жігерін біріктіру.

КРУГЛЫЙ СТОЛ «РОЛЬ СЕМЬИ И ШКОЛЫ В БОРЬБЕ С БУЛЛИНГОМ»

НАО «НАЦИОНАЛЬНЫЙ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЙ
ИНСТИТУТ БЛАГОПОЛУЧИЯ ДЕТЕЙ «ӨРКЕН»
УПРАВЛЕНИЕ ПО ОБЕСПЕЧЕНИЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ РЕСПУБЛИКАНСКОГО
ДОМА ДРУЖБЫ В Г. АЛМАТЫ
РГУ «ҚОҒАМДЫҚ КЕЛІСІМ»
РЕСПУБЛИКАНСКИЙ СОВЕТ МАТЕРЕЙ АССАМБЛЕИ НАРОДА КАЗАХСТАНА
ЦЕНТР ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДДЕРЖКИ Г. АЛМАТЫ
КОМИССИЯ ПО ДЕЛАМ ЖЕНЩИН И СЕМЕЙНО-ДЕМОГРАФИЧЕСКОЙ
ПОЛИТИКЕ ПРИ АКИМАТЕ Г. АЛМАТЫ
ОБЩЕСТВЕННЫЙ СОВЕТ Г. АЛМАТЫ
ОБЩЕСТВЕННЫЙ ФОНД «ӘЛЕМ ДӘНЕКЕР»

Республиканский Дом дружбы
г. Алматы
15 мая 2025 г.

15 мая 2025 г. в г. Алматы состоялся
**Круглый стол «Роль семьи и школы в
борьбе с буллингом»**, приуроченный
к **Международному дню семьи**.

Встреча объединила более 130 участ-
ников: педагогов, психологов, предста-
вителей этнокультурных центров, акти-
вистов, родителей, подростков, моло-
дежь.

Формат проведения: офлайн.

Участники: более 130 человек: пред-
ставители Республиканского Совета
матерей Ассамблеи народа Казахстана
(АНК), Совета матерей г. Алматы, Ко-
миссии по делам женщин и семейно-
демографической политике при аки-
мате г. Алматы, структур АНК, этно-
культурных центров, общественных
организаций, партнеры АНК, педагоги,
психологи, общественные активисты,

Цель круглого стола – объединить усилия
семьи и школы для создания безопасной среды,
свободной от травли и насилия.

«Буллингті тек мектеп немесе тек отбасы күштерімен шешу мүмкін емес. Бұл – ересектердің ортақ міндеті: ата-аналар, педагогтар, психологтар және басқа да мамандар. Балаларды тыңдай білу, дабыл сигналдарын уақытында байқап, бірге әрекет ету маңызды. Отбасы эмоционалдық климатты қалыптастырады, ал мектеп – өзара әрекеттесу орны. Бұл екі сала бірге жұмыс істегенде, балалар өзін қауіпсіз сезінеді», – деп атап өтті **Айгерім Даулетқызы**, тәжірибелі психолог, әлеуметтік педагог, БӘАҰҒПИ «Өркен» ақпараттық технологиялар департаментінің әдіскер-ұйымдастырушысы.

родители, дети и подростки, молодежь.

Место проведения: Республиканский Дом дружбы г. Алматы.

Модератор: Аида Жолшықызы Айткалиева – начальник отдела маркетинговых коммуникаций ННПИБД «Өркен».

В ходе круглого стола его участники посетили выставку рисунков, посвященную Дню семьи и мастер класс по арт-терапии «Исцеление живописью», организованный Центром социальной поддержки лиц с инвалидностью «Теп Qogam» Медеуского района г. Алматы.

педагогтар, психологтар, қоғамдық белсенділер, ата-аналар, балалар, жастар мен жасөспірімдер.

Өткізу орны: Алматы қаласы, Республикалық Достық үйі

Модератор: Аида Жолшықызы Айткалиева – БӘАҰҒПИ «Өркен» маркетингтік коммуникациялар бөлімінің басшысы.

Дөңгелек үстел барысында оның қатысушылары отбасы күніне арналып ұйымдастырылған сурет көрмесін және Алматы қаласы Медеу ауданындағы мүгедектігі бар азаматтарға әлеуметтік қолдау көрсету орталығы «Теп Qogam» ұйымдастырған «Кескіндеме арқылы емдеу» атты арт-терапия шеберлік сыныбын тамашалады.

Іс-шараны Алматы қаласы, Республикалық Достық үйі қызметін қамтамасыз ету басқармасының басшысы,

Открыла мероприятие **Нурсауле Абдыкадыровна Альтекова**, руководитель Управления по обеспечению деятельности Республиканского Дома дружбы г. Алматы РГУ «Қоғамдық келісім» Комитета по развитию межэтнических отношений Министерства культуры и информации Республики Казахстан, заместитель председателя Республиканского совета матерей АНК, член Комиссии по делам женщин и семейно-демографической политике при акимате г. Алматы.

Спикеры круглого стола

Руслан Кабылтаевич Жакупов, руководитель Общественного фонда «Әлем дәнекер», член Клуба «Алматинский семинар» при Республиканском доме дружбы г. Алматы, политолог

Рустам Абдусаламович Кайриев,

РГУ «Қоғамдық келісім» ҚР Мәдениет және ақпарат министрлігі Этносаралық қатынастарды дамыту комитетінің жетекшісі, Қазақстан халқы Ассамблеясының Республикалық аналар кеңесінің төрағасының орынбасары, Алматы қаласы әкімі аппараты жанындағы әйелдер және отбасы-демографиялық саясат жөніндегі комиссияның мүшесі **Нұрсәуле Абдықадірқызы Альтекова** ашты.

Дөңгелек үстелдің спикерлері

Руслан Қабылтайұлы Жакупов, «Әлем дәнекер» қоғамдық қорының жетекшісі, Алматы қаласы Республикалық Достық үйі жанындағы «Алматинский семинар» клубының мүшесі, саясаттанушы

Рустам Абдусаламұлы Қайыров, Алматы қаласы Қоғамдық кеңесінің мүшесі, Қазақстан Республикалық ұйғыр халық этномәдени орталығының төрағасының орынбасары

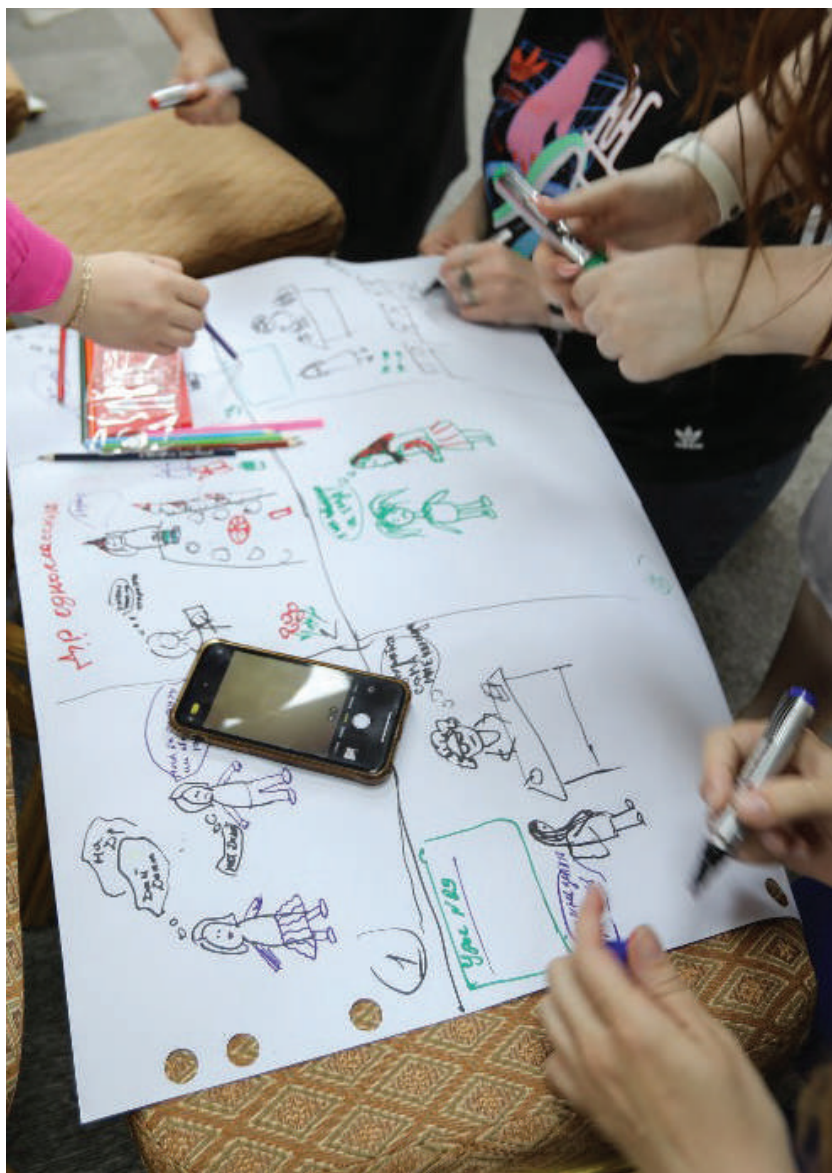
Дина Ханафиевқызы Молчанова, «Wiedergeburt» немістер кеңесінің Республикалық қоғамдық бірлестігінің орынбасары

Содан соң қатысушыларға «Қарлығаш» хорының орындауындағы музыкалық нөмірлер – әндер ұсынылды.

Іс-шара **оқу тренингтерімен** жалғасты.

- «Отбасында сенімді қарым-қатынас орнатудың маңызы» – Айгерім Дәулетқызы, тәжірибелі психолог, әлеуметтік педагог, БӘАҰҒПИ «Өркен» ақпараттық технологиялар департаментінің әдіскер-ұйымдастырушысы.
- «Отбасындағы эмоциялық климат, бала қалай өсіп жатыр?» – Мадина Ербол, №161 мектеп-лицейінің педагог-психологы.

«Буллинг невозможно решить усилиями только школы или только семьи. Это вопрос совместной ответственности взрослых: родителей, педагогов, психологов и других специалистов. Важно научиться слышать детей, вовремя распознавать сигналы тревоги и действовать вместе. Семья создает эмоциональный климат, а школа – пространство для взаимодействия. Когда эти две сферы работают в партнерстве, дети чувствуют себя защищенными», – отметила **Айгерім Дәулетқызы**, практикующий психолог, социальный педагог, методист-организатор Департамента информационных технологий ННПИБД «Өркен».

- «Буллинг әлемінде ата-аналық компас және мектеп навигаторы: қалай анықтауға, алдын алуға және бірге әрекет ете отырып көмектесуге болады» – Венера Константиновна Окасова, Алматы қаласы №134 лицейінің педагог-психологы.

Конференция соңында ұйымдастырушыларға жақсы көңіл-күй, рухани жайлылық, тиімді бірлескен жұмыспен нәтижелі тәжірибе алмасу атмосферасын жасағаны үшін алғыс сөздері

член Общественного совета г. Алматы, заместитель председателя Республиканского этнокультурного центра уйгуров Казахстана

Дина Ханафиевна Молчанова, заместитель руководителя Республиканского общественного объединения «Совет немцев «Wiedergeburt»

Затем вниманию участников круглого стола были представлены музыкальные номера – песни в исполнении Хора «Карлыгаш».

Мероприятие продолжилось **обучающими тренингами.**

- «Как важно создать доверительные отношения в семье» – Айгерим Даулеткызы, практикующий психолог, социальный педагог, методист-организатор Департамента информационных технологий ННПИБД «Өркен»
- «Отбасындағы эмоциялық климат, бала қалай өсіп жатыр?» – Мадина Ербол, педагог-психологі, №161 мектеп-лицей
- «Родительский компас и школьный навигатор в мире буллинга: как распознать, предотвратить и помочь, действуя вместе» – Венера Константиновна Окасова, педагог-психолог лицея №134 г. Алматы

Завершилась конференция общей фотосессией, словами благодарности в адрес организаторов за создание атмосферы позитива, душевного ком-

айтылып, жалпы фотосессия өткізілді. Барлық қатысушылар тәрбиелеу, оқыту, жас қазақстандықтардың – Отанымыздың болашақ азаматтары мен патриоттарының – жеке тұлға ретінде қалыптасуы мен дамуы үдерісінде ортақ мақсаттарға қол жеткізу үшін әлеуметтік әріптестік негізінде одан әрі өзара іс-қимыл мен ынтымақтастықты жалғастыру туралы ұсынысты бірауыздан қолдады.

форта, эффективной совместной работы и продуктивного обмена опытом.

Все участники единодушно поддержали предложение о дальнейшем взаимодействии и сотрудничестве на основе социального партнерства для достижения общих целей в процессе воспитания, обучения, личностного формирования и роста юных казахстанцев – будущих граждан и патриотов нашей Родины.

БУЛЛИНГ БАЛАЛАР КӨЗІМЕН

К. И. Карева,
әлеуметтік ғылымдар магистрі,
логопед-психолог,
арт-терапевт,
жеке практика,
Алматы қ.

Буллинг – бұл балалар мен жасөспірімдерді құрдас-тарының жүйелі түрде қорлауы, қудалауы және агрессиясы. Бұл міндетті түрде жара, көгерулер немесе ренжітетін лақап ат емес. Бұл мессенджерлердегі, әлеуметтік желілердегі хабарламалар, сыныптастар тарапынан елемеу болуы мүмкін. Буллинктің құрбаны болған бала үшін бұл жай ғана жағымсыз эпизод емес, терең жарақаттық тәжірибе. Ересектер оның салдарын жиі дұрыс бағаламайды, бірақ балалардың әлемді қабылдауы ересектерден өзгеше. Кейде тіпті ата-аналардың немесе мұғалімдердің мысқылмен айтқан сөздері баланы өзін түкке тұрғысыз сезінуіне әкеледі...

Ересектердің ойынша, егер бала қиналса, қорықса немесе ренжісе, бірден көмек сұрайды. Бірақ іс жүзінде балалар ересектермен ашық сөйлескеннен гөрі үнсіз қалады. Әсіресе, егер жәбірлеу орын алса: олар ұят, қорқынш пен дәрменсіздікті сезінеді. Олар ересектердің ықтимал реакциясынан да қорқады, себебі олар түсінбеушілік пен агрессия танытуы мүмкін. Олар сенбейді, оны шағымданушы деп санап, мазақтың одан да үлкен толқынын тудырады деп қорқады. Сондықтан дабылдарды байқап қана қоймай, бала білетін сенім атмосферасын құру маңызды: олар оны тыңдайды, түсінеді және қорғайды.

Буллингке ұшыраған бала жиі қорқады. Егер ол қауіп-қатермен немесе агрессиямен қатар жүрсе, бала физикалық зорлық-зомбылықтан қорқуы мүмкін. Бірақ ең қиыны – сөзбен қорлау және әлеуметтік буллинг. Мазақ етуден, елемеуден немесе көпшілік алдында қорланудан қорқу ауыр болуы мүмкін...

БУЛЛИНГ ГЛАЗАМИ ДЕТЕЙ

К. И. Карева,

магистр социальных наук,
психолог-логопед,
арт-терапевт,
частная практика,
г. Алматы

Буллинг – это систематическое унижение, преследование и агрессия детей и подростков со стороны сверстников. Это не обязательно ссадины, синяки или обидные клички. Это могут быть сообщения в мессенджерах, социальных сетях, игнорирование со стороны класса, которые ведут к внезапному и болезненному одиночеству. Для ребенка, ставшего жертвой буллинга, это не просто неприятный эпизод, а глубоко травматичный опыт. Взрослые часто недооценивают его последствия, но детское восприятие мира отличается от взрослого. Иногда даже саркастические высказывания родителей или учителей могут заставить ребенка почувствовать себя никем – пустым местом...

Взрослым кажется, если ребенку будет больно, страшно или обидно, он сразу попросит помощи. Но на самом деле дети чаще молчат, чем доверяются взрослым. Особенно если происходит травля: они ощущают стыд, страх, беспомощность. Их пугают не только обидчики, для которых они могут стать «ябедами», но и возможная реакция взрослых: непонимание, обесценивание или чрезмерная ответная агрессия. Они боятся, что им не поверят, сочтут жалобщиками или, наоборот, спровоцируют еще большую волну насмешек. Именно поэтому важно не только уметь замечать тревожные сигналы, но и создавать такую атмосферу

Ребенок, подвергшийся буллингу, часто испытывает страх. Он может бояться физического насилия, если оно сопровождается угрозами или агрессией. Но сложнее всего переживаются вербальный и социальный буллинг. Боязнь быть высмеянным, отвергнутым или публично униженным может быть мучительной...

Жәбірлеу сәттерінде баланың үмітсіздігі мен дәрменсіздігін көрсететін ойлар болуы мүмкін:

- ✓ Неліктен мен?
- ✓ Менің нем дұрыс емес?
- ✓ Мен оны қалай тоқтату керектігін білмеймін, мен қорқамын.
- ✓ Мен айтсам да, ешкім көмектеспейді.
- ✓ Мектепке бармаған, интернетте отырмағаным жақсы, сонда маған ешкім тиіспейді.
- ✓ Егер мен ересектерге айтсам, жағдай одан жаман болады.
- ✓ Мен шынымен де жәбірлеушілердің мен туралы айтатынындай шығармын.
- ✓ Мен енді мұндайды көрмеу үшін, жоқ болып кеткім келеді және т. б.

Бұл ойлар санаға еніп, тұрақты сенімге айналуы мүмкін, бұл психикалық күйге әсер етеді және жағымсыз имидж қалыптастырады.

Баланың буллинг кезінде өзін қалай сезінетіні жайлы тәжірибеден алынған мысал.

«Мен 11 жастамын және мектепті жек көремін. Сабаққа байланысты емес – мен әрқашан оқуды ұнататынымын, әсіресе әдебиетті жақсы көремін. Мен мектепті жек көремін, өйткені ол мен үшін көтере алмайтын сынақ сияқты...»

Барлығы бір фотосуреттен басталды. Құрбым екеуміз оның телефонына суретке түсіп, мен күлкілі селфи жасадым. Сосын ол оны сыныптың чатына жібергенде, сыныптастарым күліп, мені мазақтай бастады. Тек күліп қана қоймай, олар менің түріммен мемдер жасап, түрлі қорлайтын жазбалар жасаған. Мен ұялып, ренжідім, бірақ назар аудармауға тырыстым...

доверия, в которой ребенок знает: его *услышат, поймут и защитят.*

В моменты травли у ребенка могут возникать мысли, отражающие его отчаяние и беспомощность:

- ✓ Почему именно я?
- ✓ Что со мной не так?
- ✓ Я не знаю, как остановить это, мне страшно.
- ✓ Никто не поможет, даже если я расскажу.
- ✓ Лучше не ходить в школу, не сидеть в интернете, тогда меня не тронут.
- ✓ Если я скажу взрослым, станет только хуже.
- ✓ Я, наверное, действительно такой, каким меня видят обидчики.
- ✓ Хочу исчезнуть, чтобы этого больше не было и т. п.

Эти мысли могут закрепляться в сознании и превращаться в стойкие убеждения, влияя на психическое состояние и формируя негативный образ себя.

Пример из практики, как ребенок ощущает себя при буллинге.

«Мне 11 лет, и я ненавижу школу. Не из-за уроков – учиться мне всегда нравилось, особенно люблю литературу. Я ненавижу школу, потому что каждый день – это как испытание, которое мне не под силу...»

Все началось с одной фотографии. Мы с подружкой дурачились на ее телефон, и я сделала смешное селфи. Потом она по какой-то причине решила отправить его в наш классный чат. Все начали смеяться. Не просто смеяться – они делали мемы с моим лицом. Кто-то подписал: «Когда увидела оценки за контрольную», кто-то – «Тупица». Мне было неловко и обидно, но я пыталась не обращать внимания...

На следующий день в школе ко мне стали подходить ребята и кривляться. Мое фото ушло в другие чаты школы. Кто-то из старшеклассников специально проходил мимо и шептал неприятные слова. Я старалась делать вид, что мне все равно, но внутри все кричало, и мне хотелось просто исчезнуть...

Через несколько дней в классе кто-то нарисовал карикатуру – девочку с огромным ртом и перекошенным лицом. Написали мое имя. Учительница увидела рисунок, но только сказала: «Ребята, не надо так – это некрасиво». Она даже не спросила, как я себя чувствую.

Келесі күні мектеп оқушылары мазақтай бастады. Менің суретім мектептің басқа чаттарына тарап кетті. Жоғары сынып оқушыларының бірі қасыма келіп, жағымсыз сөздер айтты. Мен назар аудармауға тырыстым, бірақ іштей қатты қынжылдым, сол жерде жоқ болып кеткім келді...

Бірнеше күннен кейін сыныпта біреу тақтаға аузы үлкен, беті қисық қыздың суретін салып, астына менің атымды жазып қойды. Мұғалім суретті көріп: «Балалар, бұларың дұрыс емес» деп қана айтты. Ол менен өзімді қалай сезінетінімді сұраған да жоқ.

Содан кейін менің ең жақын құрбым менен алыстай бастады. Енді ол басқалармен бірге отырады, ал мен жалғыз қалдым. Мен одан себебін сұрағанымда, ол: «Сен бәрін жүрегіңе тым жақын қабылдайсың», – деп жауап берді.

Енді әр күн мен үшін жасырынбақ сияқты. Мен мазақтаудан, келемеждеуден жасырынамын. Мен бұл туралы анама айтуға тырыстым. Бірақ мен айта бастағанда, ол менің сөзімді бөліп: «Назар аударма, олардан жоғары бол» деді. Сені біреу қорлағанды сезінбеу ол үшін оңай сияқты.

Менің ойымша, егер мен біреуге қорлау туралы айтсам, жағдайым бұдан да жаман болады. Мені жала жапты деп, одан да көп мазақтай бастайды. Мен оның қашан тоқтайтынын білмеймін. Мен жай ғана мектептің мен үшін қайтадан қауіпсіз және жайлы болғанын қалаймын. Бірақ мен мұны қалай жасау керектігін білмеймін...

Қазіргі әлемде буллинг мектептен, ауладан, көшеден шығып, виртуалды кеңістікке ауысты.

Кибербуллинг – бұл интернет пен әлеуметтік медиа арқылы қудалау, қорлау және жәбірлеу. Ол мыналардан:

- ✓ қорлайтын пікірлер мен хабарламалар;
- ✓ қауесеттер мен жалған ақпараттарды тарату;
- ✓ қорлайтын мемдер мен суреттерді жасау;
- ✓ доксинг – адамның келісімінсіз жеке ақпаратты ашу;
- ✓ елемей;
- ✓ онлайн-топтардан аластату және т. б. көрінуі мүмкін.

Кибербуллингтің ерекшелігі – ол мектептегі сабақ аяқталғаннан кейін

А потом моя лучшая подруга... она просто отстранилась. Теперь сидит с другими, а я одна. Когда я спросила ее, почему, она ответила: «Ну ты слишком остро все воспринимаешь».

Теперь каждый день – это как игра в прятки. Прятки от насмешек, от подколов, от ощущений, что я чужая. Я пыталась сказать об этом маме. Но когда я начала говорить, она перебила меня: «Не обращай внимание, просто будь выше этого». Как будто это так просто – взять и не чувствовать, как тебя унижают...

Мне кажется, если я расскажу кому-то о травле, будет только хуже. Меня назовут ябедой, начнут еще больше смеяться. Я не знаю, когда это закончится. Я просто хочу, чтобы школа снова стала местом, где мне не страшно и спокойно. Но я не знаю, как это сделать...»

В современном мире буллинг выходит за рамки школы, двора, улицы, переносясь в виртуальное пространство.

Кибербуллинг – это преследование, унижение и травля через интернет и социальные сети. Он может проявляться в виде:

- ✓ оскорбительных комментариев и сообщений;
- ✓ распространения слухов и фейковой информации;
- ✓ создания унижительных мемов и изображений;
- ✓ доксинга – раскрытия личной информации без согласия человека;
- ✓ игнорирования;
- ✓ исключения из онлайн-групп и т. д.

Особенность кибербуллинга в том, что он не прекращается после окончания занятий в школе, – ребенок сталкивается с ним круглосуточно. Жертвы могут испытывать усиленную

де тоқтамайды, бала оны тәулік бойы сезінеді. Жәбірленушілер мазасыздықты, өзін-өзі бағалаудың төмендеуін сезінуі мүмкін, интернет кеңістігіне кіруден қорқа бастайды, адамдарға деген сенімдерін жоғалтады.

Көбінесе ересектер бұл мәселені баланың психикасына айтарлықтай зиян келтірілген кезде байқайды. Сондықтан **буллингпен күресудің кілт – оның алдын алуда.**

Балаға буллингті жеңуге қалай көмектесуге болады?

- Мінез-құлықтағы қандай да бір өзгерістерге назар аударыңыз: оқу үлгерімінің төмендеуі, оқшаулану, мазасыздық – бұл қиындықтың белгісі болуы мүмкін.
- Баламен сөйлесу және тыңдау: бала оның күйзелісі маңызды және ол жалғыз емес екенін білуі керек.
- Қ о р ғ а - ныс стратегияларын жасауға көмектесу: агрессияға қорқынышсыз жауап беруге үйрету, өзіне деген сенімділікті дамыту.
- Мұғалімдер мен мамандарды тарту: мектеп мәселені шешуге қатысуы керек.

➤ Кәсіби көмекке жүгіну: егер буллинг терең із қалдырса, психологтің көмегі қажет болуы мүмкін.

➤ Интернеттегі белсенділікті бақылау: баламен желідегі қауіпсіздікті талқылау, оның онлайн-тәжірибесін талқылауда ашықтықты сақтау.

Буллингті ескерту және алдын алу

✓ Сенім мен құрмет атмосферасы. Буллинг жоқ мектеп тек қатаң тыйымдар мен жазалар емес. Бұл әр бала

тревожность, страх перед входом в интернет-пространство, потерю доверия к людям, снижение самооценки и т. д.

Как помочь ребенку справиться с буллингом?

➤ Обратит внимание на даже самые незначительные изменения в поведении: снижение успеваемости, замкнутость, тревожность могут быть сигналами беды.

➤ Разговаривать и слушать: ребенок должен знать, что его переживания важны, и что он не один.

➤ Помочь выработать стратегии защиты: научить реагировать на агрессию без страха, развивать уверенность в себе.

➤ Привлекать учителей и специалистов: школа должна быть вовлечена в решение проблемы.

➤ Обращаться за профессиональной поддержкой: если буллинг оставил глубокий след, может понадобиться помощь психолога.

➤ Контролировать активность в интернете: обсуждать с ребенком безопасность в сети, поддерживать открытость в обсуждении его онлайн-опыта.

Предупреждение и профилактика буллинга

✓ Атмосфера доверия и уважения. Школа, где нет буллинга, – это не просто строгие запреты и наказания. Это пространство, где каждый ребенок чувствует себя в безопасности, где его не осудят за искренность, а поддержат в трудные моменты.

✓ Развитие эмпатии – обучение детей пониманию эмоций других людей, умению видеть за словами и поступками их последствия.

✓ Открытая коммуникация – дети должны знать, что могут обратиться к родителям, учителям, школьным психологам, социальным педагогам, не боясь критики и осуждения.

✓ Запрет на игнорирование проблемы – любая жалоба на травлю должна рассматриваться, а не отклоняться фразами вроде «Разбирайтесь сами» или «Это просто детские шутки».

✓ Включение в процесс противодействия травле всех участников образовательного процесса.

❖ Ученики

✓ Регулярные беседы о буллинге, его формах (физический, психологический, кибербуллинг и др.), причинах и последствиях.

өзін қауіпсіз сезінетін, оны шынайылық үшін сәгіс естімейтін, бірақ қиын сәттерде қолдайтын кеңістік.

✓ *Эмпатияны дамыту* – балаларды басқа адамдардың эмоцияларын түсінуге, сөздер мен әрекеттердің артында олардың салдарын көре білуге үйрету.

✓ *Ашық қарым-қатынас* – балалар ата-аналарға, мұғалімдерге, мектеп психологтеріне, әлеуметтік педагогтерге сын мен айыптаудан қорықпай жүгінуге болатындығын білуі керек.

✓ *Проблеманы елемеуге тыйым салу* – «Өздерің шешіндер» немесе «Бұл жай ғана балалардың әзілдері» сияқты сөздердің орнына буллингке қатысты кез келген шағымды қарау керек.

✓ *Білім беру процесінің барлық қатысушыларын қорлауға қарсы іс-қимыл процесіне қосу.*

❖ Оқушылар

✓ *Буллинг, оның формалары (физикалық, психологиялық, кибербуллинг және т.б.), себептері мен салдары туралы үнемі әңгімелесу.*

✓ *Қорғаныс дағдыларын үйрету* – агрессияға қалай жауап беру керек, жәбірленушіні қалай қолдау керек, кімге жүгіну керек.

✓ *Қабылдау мәдениетін дамыту* – бәрі сияқты болмау-қалыпты жағдай.

❖ Мұғалімдер және әкімшілік

✓ *Буллингті ерте анықтау және оған сауатты жауап беру бойынша мұғалімдерге арналған тренингтер.*

✓ *Оқушылардың қақтығыстарды өздері шешуіне көмектесетін медиация бағдарламаларын енгізу.*

✓ *«Қауіпсіздік аралдарын» құру* – балалар қауіп-қатер мен жазадан қорықпай көмек сұрай алатын орындар.

❖ Ата-аналар

✓ *Баланың мінез-құлқындағы өзгерістерді бақылау (оқшаулану, мектепке барудан қорқу, көңіл-күйдің күрт өзгеруі және т.б.).*

✓ *Баланың өміріне деген шынайы қызығушылық, сенімді диалог.*

✓ *Көмек сұрау әлсіздік емес, өз қауіпсіздігі мен әл-ауқаты үшін жауапкершілік екенін түсіндіру.*

❖ Сынып динамикасымен жұмыс

✓ *Балалар бір-бірімен бәсекелесудің орнына өзара әрекеттесуді үйренуі үшін командалық жұмыс бойынша тренингтер.*

✓ *Басқаларды қорлайтындар*

✓ *Обучение навыкам защиты* – как реагировать на агрессию, как поддерживать жертву, к кому обращаться.

✓ *Развитие культуры принятия* – быть не таким, как все – это нормально.

❖ Учителя и администрация

✓ *Тренинги для педагогов по раннему выявлению буллинга и грамотному реагированию на него.*

*Часто взрослые замечают проблему, когда она уже нанесла серьезный урон психике ребенка. Поэтому **ключ к борьбе с буллингом** – его предупреждение.*

***Школа** – это не только уроки, но и **сложная социальная среда**. Дети находятся в постоянном контакте друг с другом и педагогами, поиске своего места в коллективе, и, если не сформировать культуру уважения, агрессия станет способом самовыражения.*

Мектеп – тек сабақ қана емес, сонымен қатар күрделі әлеуметтік орта. Балалар бір-бірімен және мұғалімдермен үнемі байланыста болады, ұжымда өз орнын іздейді, егер құрмет мәдениетін қалыптастырмаса, агрессия өзін-өзі көрсету тәсілі болады.

емес, көмектесетіндер мен қолдайтындар құрметті және беделді болған кезде позитивті көшбасшылықты қалыптастыру.

Біреу өзін оқшауланған сезінетін жағдайлар туындамас үшін зейінді біркелкі бөлу.

❖ Дағдарысқа қарсы нақты шаралар

✓ Анонимді байланыс арналары – ашық сөйлеу қорқынышты болса, жәбірлеу туралы хабарлау мүмкіндігі.

✓ Буллингтің салдарын нақты түсіндіру тек жаза ғана емес, агрессормен жұмыс істеу, оның мінез-құлқының себептерін талдау.

✓ Медиация – қақтығысушы тараптарға бір-бірін естуге және одан шығудың жолын табуға көмектесетін татуластыру кездесулері.

Буллинг – бұл балалардың проблемалары ғана емес, бүкіл ұрпақтың психологиялық денсаулығы. Егер мектеп пен отбасы балаларды оқыту, тәрбиелеу және жалпы дамыту үшін қауіпсіз орта құру жауапкершілігін өз мойнына алса, онда буллинг қаупі барынша азаяды.

Ең бастысы – дабыл белгілерін елеусіз қалдырмай, балалардың эмоцияларына мұқият болу және оларға ең маңызды нәрсені: құрмет, мейірімділік, көмек және қолдау әрқашан агрессиядан күшті екенін үйрету.

✓ Введение программ медиации, чтобы ученики сами помогали решать конфликты.

✓ Создание «островков безопасности» – мест, где дети могут обратиться за помощью без страха угроз и наказаний.

❖ Родители

✓ Наблюдение за изменениями в поведении ребенка (замкнутость, страх идти в школу, резкие перепады настроения и т. п.).

✓ Искренняя заинтересованность в жизни ребенка, доверительный диалог.

✓ Объяснение, что просить о помощи – это не слабость, а ответственность за свою безопасность и благополучие.

❖ Работа с классной динамикой

✓ Тренинги на командную работу, чтобы дети учились взаимодействовать, а не конкурировать друг с другом.

✓ Формирование позитивного лидерства, когда уважаемыми и авторитетными становятся не те, кто унижает других, а те, кто помогает и поддерживает.

✓ Равномерное распределение внимания, чтобы не возникало ситуаций, когда кто-то чувствует себя изолированным.

❖ Конкретные антикризисные меры

✓ Анонимные каналы связи – возможность сообщить о травле, если страшно говорить открыто.

✓ Четкое объяснение последствий буллинга – не просто наказание, а работа с агрессором, анализ причин его поведения.

✓ Медиация – примирительные встречи, которые помогают конфликтующим сторонам услышать друг друга и найти выход.

Буллинг – это не просто детские проблемы, а вопрос психологического здоровья целого поколения. Если школа и семья берут на себя ответственность за создание безопасной среды для обучения, воспитания и общего развития детей, то риск травли сводится к минимуму.

Главное – не игнорировать тревожные сигналы, быть внимательными к эмоциям детей и учить их самому важному: что уважение, доброта, помощь и поддержка всегда сильнее агрессии.

ҚАЗІРГІ ЖАСӨСПІРІМ – ОЛ КІМ?

С. Н. Файзуллина,
«АУДҰИ» КЕАҚ Батыс Қазақстан
облысы бойынша білім беру
департаменті академиялық
бөлімінің аға оқытушысы

СОВРЕМЕННЫЙ ПОДРОСТОК – КТО ОН?

С. Н. Файзуллина,
старший преподаватель
академического отдела Департамента
по образовательной деятельности
по Западно-Казахстанской области,
Национальный научно-практический
институт благополучия детей «Өркен»,
г. Алматы

10–11 жастан басталатын жасөспірімдер дағдарысы баланың да, оның ата-анасының да өміріндегі ең қиын және жауапты кезең.

Қазіргі жасөспірім – ол кім және қандай? Жасөспірімнің ағзасында, жаны мен жүрегінде не болып жатыр?

Жасөспірім кезінде жаңа ерекшеліктер мен өзіндік психология пайда болады. Осы кезде көптеген ата-ана жасөспірімдер дағдарысы мәселелеріне тап болып, мұғалімдерге, психологтерге, дәрігерлер мен мамандарға жүгінеді.

Жасөспірім кезінде мінез-құлықтың негізгі доминанты – **қарым-қатынас**. Осыған байланысты, біз олармен ересектер адамдарша сөйлесу керектігін, олардың санасына жүгінуге болатындығын түсінеміз, бірақ балалармен қарым-қатынастағыдай бір айтқанды бірнеше рет қайталауға тура келеді.

Басқаша айтқанда, олар бала да емес, бірақ әлі де ересек адам емес.

Жасөспірім шақ – бұл өте маңызды кезең, осы уақытта ата-ананың балаларымен байланысы үзіліп, араларында түсініспеушілік жиі орын алады. Кейде ата-ананың талапшылдығы немесе салғырттығы болашақта қиындықтарға әкелуі мүмкін.

Жасөспірімдермен барлық кезде, тіпті олардың қарым-қатынас стилі ата-аналар үшін қолайсыз болса да, сөйлесу керек. Ата-аналар өздері қолайсыз деп санайтын нәрселерге «жоқ» деп батыл айту үшін, әдептілік танытып, өз ойларын айтып, олардың тілектерін талқылауға дайын екендіктерін көрсетіп, жасөспірімдердің импульсивті шешімдеріне тосқауыл қоюы керек.

Тәрбие – бұл өнер. Тәрбиеге көп көңіл бөлетін отбасыларда ата-ана мен баланың қарым-қатынасы жылулық пен сүйіспеншілікке, төзімділік пен іскерлікке негізделген. Ата-ананың жасөспірім баланы ересек адам ретінде қабылдауы оған мәселелерді шешуге, белгілі бір дәрежеде өзінің мінез-құлқын және басқаларға деген көзқарасын жүйелеуге көмектеседі.

Современный подросток – кто он, и какой он? Что происходит в организме подростка? Что происходит в его душе и сердце?

В подростковом возрасте возникают новые особенности и своя психология. Безусловно, что все родители сталкиваются с вопросами подросткового кризиса. И, конечно, они их задавали себе или обращались к учителям, психологам, врачам и другим специалистам.

В подростковом возрасте **основная доминанта поведения – общение**. В этой связи мы, родители, осознаем и понимаем, что с подростками уже можно и нужно разговаривать, как со взрослыми, обращаться к их разуму, но при этом приходится несколько раз повторять одно и то же, как при общении с детьми. Другими словами, подростки – уже не дети, но еще и не взрослые.

Подростковый возраст – достаточно критический период, в котором родители могут потерять контакт с детьми, войти с ними в серьезные конфликты. Но, с другой стороны, отсутствие или недостаток родительской требовательности или попустительство чреваты проблемами в будущем.

С подростками нужно разговаривать при любом развитии событий, даже когда их стиль общения неприемлем для родителей. Нужно иметь высокий уровень такта, чтобы смело сказать «нет» тем вещам, которые мы, родители, считаем недопустимыми. Подростки в большинстве своем склонны к импульсивным решениям, и родители должны поставить этому твердый заслон, демонстрируя при этом взвешенность в собственных решениях и готовность с пониманием обсуждать с подростками их собственные намерения.

Сложности во взаимоотношениях с подростками не должны стать для родителей преградой и причиной отворачивания от них. В сущности, данный период является подготовкой детей к

Жасөспірімдермен қарым-қатынастағы қиындықтар ата-аналар үшін олардан теріс айналу үшін себеп болмауы керек. Шын мәнінде, ата-ана үшін бұл кезең балаларды ересек өмірге дайындау болып табылады, онда жауапкершілік пен өзін-өзі бақылау қажет.

Жасөспірім үшін ата-ананың орынды алаңдаушылығы оның тәуелсіздігінің дамуына теріс әсер етеді. Сондықтан бақылау функциялары жасөспірімнің өзі-

не біртіндеп берілсе, бұл оған өзін-өзі бақылауды үйренуге мүмкіндік береді.

Шынында да, жасөспірімге ата-ана өзі үлгі көрсеткен жақсы. Оған ұйымшылдыққа, мақсат қоя білуге және оларға қол жеткізуге, ал құрдастары мен ересектерге қатысты биязылыққа, қамқорлыққа және шыдамдылыққа үйрету керек. Өзіне болып жатқан барлық нәрсеге позитивті және сындарлы көзқараста болуды үйрету керек.

Үйлесімді қарым-қатынас құруға бағытталған ұсыныстар

- Жасөспіріммен қарым-қатынас диалог түрінде құрылуы керек, онда ересек пен жасөспірімнің позициялары тең.
- Өз сезімдеріңізді жиі және ашық білдіру қажет. Қызығушылықтың тым артық болмағаны маңызды, өйткені бұл жаста балалар ересектерді өздерінің ішкі әлеміне жақындатқысы келмейді. Сонымен қатар, ата-ананың балалар өміріне назар аударғаны жасөспірімдер үшін өте маңызды.
- Ережелер (шектеулер, талаптар, тыйымдар) тым көп емес және икемді болуы керек.
- Жасөспіріммен нақты тақырып бойынша әңгімелесу керек, әңгіме тақырыбы істің немесе мәселенің мәнін қозғауы керек.
- Бірте-бірте баланы өз мәселелерін шешуге үйрету керек; өз бетінше мақсат қойып, оларға жету жолдарын анықтасын;

Подростковый кризис, который начинается с 10–11 лет, является самым сложным и ответственным в жизни как самого ребенка, так и его родителей.

взрослой жизни, где необходимы ответственность и самоконтроль.

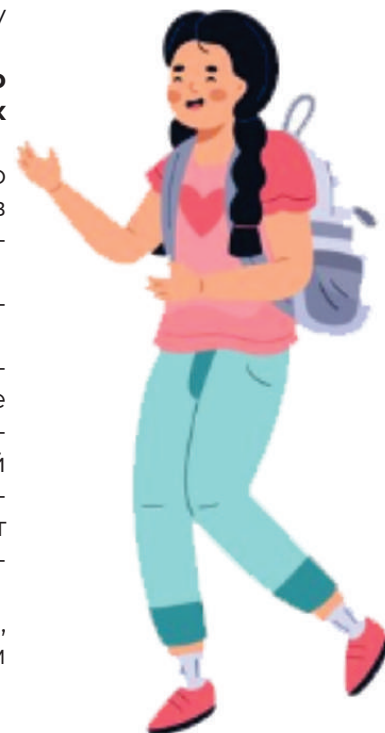
Естественная родительская тревожность за подростка негативно отражается на развитии его самостоятельности. И поэтому разумной альтернативой должен стать систематический контроль с постепенной передачей функций контроля самому подростку, что позволит ему учиться самоконтролю. Учить подростка организованности, умению ставить собственные цели и достигать их лучше всего на своем личном примере. В отношении к сверстникам и взрослым учить мягкости, внимательности и выдержке; в отношении к самим себе –

Воспитание – это искусство возможного. Так, в семьях с первостепенным воспитательным компонентом общение с детьми основано на теплоте и любви, выдержанности и деловитости. Восприятие родителями своего ребенка-подростка как взрослого человека помогают ему ориентироваться в проблемах, систематизировать и корректировать свое поведение и отношение к окружающим.

позитиву и конструктивному подходу ко всему, что происходит вокруг.

Рекомендации по построению гармоничных детско-родительских взаимоотношений

- Общение с подростком должно быть выстроено в виде диалога, в котором существует равенство позиций взрослого и ребенка.
- Необходимо чаще и больше демонстрировать свои чувства.
- Важно, чтобы интерес не был навязчивым, так как в этом возрасте дети, как правило, неохотно допускают взрослых в свой внутренний мир. Вместе с тем сам факт проявления внимания к их жизни может оказаться очень значимым для подростков.
- Правил (ограничений, требований, запретов) не должно быть слишком

- Жасөспірімді өзіңізбен ертіп жүрмей, оған өз өмір жолын таңдауға көмектесіңіз.
- Оған өз әрекеттерінің (немесе әрекетсіздігінің) жағымсыз салдарын көруге мүмкіндік беріңіз, бұл оның өсуіне және шешімдері мен әрекеттері үшін «жауапты» болуына мүмкіндік береді.
- Артық мәселелер мен шиеленісті болдырмау үшін өз үміттеріңізді баланың мүмкіндіктеріне сәйкес келтіріңіз.
- Жасөспірімге оның жетістіктерін емес, оның өзін жақсы көретінін көрсетіңіз.
- Баланы ешқашан басқалармен салыстырмаңыз (тіпті ашуланған кезде), әсіресе бұл салыстыру оның пайдасына болмаса.

Ата-аналар өздерінің қамқорлығын тек талаптар мен шектеулер түрінде ғана емес, эмоционалды қолдау, жылулық пен жасөспірімнің өміріне шынайы қызығушылық түрінде көрсету керек екенін есте ұстаған жөн.

- Сіздің оны мақтан тұтатыныңызды баса айтудан тартынбаңыз.
- Жасөспірімдер – өздерін ересек өмірге апаратын жолда жүрген балалар. Қазіргі жасөспірімдер өте күрделі әлемде өмір сүреді, бұл олардың ата-аналары осы жаста өмір сүрген әлемнен өзгеше. Сондықтан да, ата-ана олардың жаны мен жүрегіне, олардың дамуына көмектесетін дана, әдепті, шыдамды және сүйіспеншілікке толы болуы қажет. Жасөспірімдердің өз-өзінедеген сенімділігі мен қауіпсіздігін сезінуі үшін, ата-анағажайлы, жылулыққа толы, қалыпты көңіл-күй атмосферасын құру үшін көп күш жұмсауыңызды.

Родителям важно помнить, что необходимо проявлять свою заботу не только в форме требований и ограничений, но и в форме эмоциональной поддержки, тепла, искреннего интереса к жизни подростка.

- много, и они должны быть гибкими.
- Предмет разговора с подростком должен быть конкретным и затрагивать суть дела или вопроса.
- Постепенно учить ребенка самому справляться со своими трудностями, самостоятельно ставить цели и определять пути и способы их достижения.
- Оказывать подростку содействие в выстраивании собственного пути, а не вести его за собой.
- Позволить встречаться с отрицательными последствиями своих действий (или своего бездействия), что позволит ему взрослеть и становиться сознательным, ответственным за свои решения и поступки.
- Чтобы избегать излишних проблем и конфликтов, соразмерять собственные ожидания с возможностями ребенка.
- Показывать подростку, что его любят таким, каков он есть, а не его достижения.
- Стараться никогда не сравнивать его с окружающими (даже «в сердцах»), особенно если это сравнение не в его пользу.
- Не стесняться подчеркивать, что вы им гордитесь.

Подростки – это дети, которые находятся на собственном пути к взрослой жизни. Современные подростки живут в достаточно сложном мире, который отличается от того мира, в котором жили их родители в таком же возрасте. Именно поэтому их души и сердца нуждаются в мудрых, тактичных, терпеливых и любящих родителях, которые помогут в их развитии.

Родителям важно приложить значительные усилия по созданию подросткам атмосферы комфорта, теплоты и умеренного внимания, которые дадут ему возможность почувствовать свою уверенность и защищенность.

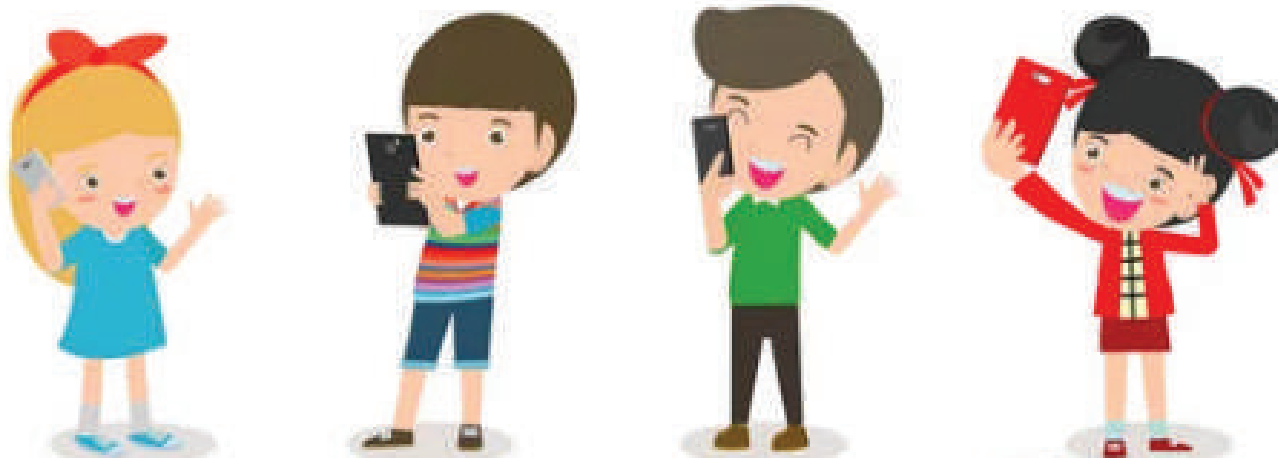

ӘЛЕМДІ КІДІРТУ МҮМКІН ЕМЕС

ЦИФРЛЫҚ ДӘУІР БАЛАЛАРЫ
ҚАЛАЙ ӨСІП КЕЛЕДІ

МИР НА ПАУЗУ НЕ СТАВИТСЯ
КАК РАСТУТ ДЕТИ ЦИФРОВОЙ ЭПОХИ

Кешегі күнге дейін (тарихи өлшеммен алғанда) «тышқан» сөзін жұмсақ жүнді кеміргіш ретінде танитын едік, ал қазіргі таңда ол сымсыз құрылғының атауына айналды. дүниелерін виртуалды орындар басты. Балалық шақта көрпе-жастықтан жасайтын сарайларды, виртуалды әлем басты. Балалық шақ телефонға көшіп, ешкімнен рұқсат сұрамады... Балалық шақ ешкімнен рұқсат сұрамастан телефонға көшіп кетті...

Бұл қалай қалыптасты және ата-аналар, тәрбиешілер мен педагогтар бұған қалай әрекет етуі керек?

Туылғаннан желіде. Қазіргі балалар алдымен ата-анасына емес түсіргелі тұрған камераға күледі. Олар жазбастан бұрын экранды сырғытуды үйренеді. Ал, гаджеттер алғашқы ойыншықтарына айналса, ақылды калонкалар мен бейнеплатформалар ұйықтау алдындағы алғашқы бесік жырлары мен ертегілерге айналды. Әжелер енді кітап ертегілеріндегі кейіпкерлерді дыбыстап отырмайды – мұның бәрін алгоритм өзі жасайды.

Цифрлық гаджеттердің дамығаны соншалық, қазіргі балаларға желдіде болу маңызды. Осылайша, олар бір-бірімен араласады, дос болады. Ал, қарым-қатынасты сақтау үшін, олар үнемі желіде болуы керек, сәйкесінше мессенджерлерді әлеуметтік желілерді және қосымшаларды үнемі тексеріп отыруы тиіс. Бұл тәуел-

Еще не так давно (по историческим меркам) словом «мышь» называли пушистого грызуна, а теперь беспроводное устройство. Шалаши из одеял уступили место виртуальным замкам. Детство переселилось в телефон, не спросив ни у кого разрешения...

Как именно это случилось, и как на все это реагировать родителям, воспитателям и педагогам?

Онлайн с рождения. Сегодняшние дети впервые улыбаются не родителям, а фронтальной камере. Они учатся свайпать раньше, чем говорить. Смартфон становится первой игрушкой, а умные колонки и видеохостинги – первой сказкой на ночь. Героев детских книжек уже не озвучивают бабушки – все делает алгоритм. И это уже не выбор, а *новая реальность*.

Развитие гаджетов и цифровой среды привело к тому, что современным детям стало важно быть онлайн. Так они создают и поддерживают дружеские связи. И для того чтобы поддерживать общение, им нужно все время быть в сети, соответственно, постоянно проверять мессенджеры, соцсети и приложения. Это создает зависимость и смещает фокус внимания ребенка с его реальной жизни на виртуальную.

Современные дети и образование. Формат обучения в школе стал для нового поколения своего рода испытанием. Нужно сидеть пять-шесть уроков по 40 минут, внимательно слушать учителя, ничего не листать и не ставить на паузу. Но в школе нет кнопки «Пропустить». Вот тут и начинаются проблемы. Проблемы не с интеллектом, не с психикой, а с восприятием.

Замануңи балалар жәй ғана цифрлық дүниеде туыла салған жоқ, олар өзге дүниелерді көрген жоқ. Экран жәй ғана ойын-сауық құралы емес, әлемнің басты терезесіне айналды. Ол арқылы балалар жаңалықтарды біледі, ойнайды, оқиды, достасады.

ділікті тудырады және баланың назарын оның шынайы өмірінен виртуалды өмірге ауыстырады.

Заманауи балалр және білім. Мектептегі білім беру форматы жаңа ұрпақ үшін өзіндік сынаққа айналды. Сіз 40 минуттан бес-алты сабақта отыруыңыз керек, мұғалімді тыңдау, зейінді өзге дүниелерге аудармау керек. Мектепте әлеметтік желілердегідей «өткізу» батырмасы жоқ. Мәселелер осы жерден басталады. Ол интелекте немесе психикада емес, түсінікте.

Балаларға арналған білім берудің дәстүрлі форматы бала үшін – виртуалды шындыққа негізделген көзілдірікпен өмір сүргеннен кейін, дыбыссыз фильм көру сияқты. Ал, бұл жерде мәселе баланың нашар оқитынында емес, оның дүниені қабылдауының басқаша болуында біз мұны ескеруіміз керек.

Әрине, көп нәрсе (дәлірек айтсақ, барлығы дерлік) ата-анаға байланысты. Олардың ішінде шынымен бала тәрбиесімен айналысатындар, педагогикалық әдебиеттерді оқитындар, мамандардың (отбасы және бала психологтарының) кеңестері мен ұсыныстарын тыңдайтындар, балаларына гаджеттерге ашық қол жеткізуге мүмкіндік бермейді және компьютер мониторының алдында немесе қолындағы смартфонмен өткізетін уақытын өздері бақылайды.

Бірақ қазіргі қоғамда балаларды цифрлық құрылғылардан қорғау өте қиын (шын мәнінде іс жүзінде мүмкін емес). Сандық құрылғылар олардың өмірінің негізгі бөлігіне айналмауы үшін ғана ақылға қонымды шектеулер енгізе аламыз.

Гаджеттер бізге және біздің балаларымызға шынымен көмектеседі. Мысалы, мектеп оқушысына қағаз немесе презентация жасау керек болса, ол ақпаратты интернеттен өзі іздейді. Бірақ баланың

Современные дети не просто родились в цифровом мире, они никогда не видели другого. Экран стал не просто развлечением, а главным окном в мир. Именно через него дети узнают новости, играют, учатся и дружат.

Мозг ребенка настроен на другой формат: динамичный, фрагментированный, визуальный. А уроки – это монотонность, длинные и объемные тексты, вечное ожидание перемены. Но специалисты отмечают, что внедрение интерактива положительно влияет на усвоение знаний подрастающего поколения. Поэтому сегодня на занятиях все чаще звучит не только голос учителя, но и аудиофрагменты, видеоролики, подкасты. Задания оформляют не в тетрадах, а в презентациях.

Классический формат обучения для ребенка – это как смотреть немой фильм после жизни в очках с функцией виртуальной реальности. И дело здесь совсем не в том, что он плохой ученик, а потому что его восприятие мира стало другим. И мы должны это учитывать.

Очень многое (а точнее – практически все за малым исключением) зависит, конечно же, от родителей. Те из них, кто действительно занимается воспитанием своих детей, читает педагогическую литературу, прислушивается к советам и рекомендациям специалистов (семейных и детских психологов), не дают чадам открытого доступа к гаджетам и сами контролируют их время, проведенное перед монитором компьютера или со смартфоном в руках.

Но в современном обществе невероятно сложно (по большому счету, практически невозможно) оградить детей от

Балаларда ойлаудың үш негізгі түрі бар: көрнекі-белсенді, көрнекті-бейнелі және сөздік-логикалық. Олар дәйекті түрде дамиды және олардың әрқайсысы баланың дамуында маңызды рөл атқарады

ойлауының барлық түрін дамытып, ақпаратты өз бетінше талдауға, қорытынды жасауға, негізгіні екіншіден ажыратуға, деректер ағынында бағдарлауға, өз ойын тұжырымдауға және айтуға үйрену маңызды.

➤ **Көрнекі-белсенді ойлау** 6–7 айдан 3 жасқа дейін дамиды. Бала объектілермен тікелей әрекеттерге негізделген есептерді шешеді, оларды манипуляциялайды (мысалы, сақиналардың өлшемдерін салыстыру арқылы пирамиданы құрастыру немесе текшелер мұнарасын салу).

➤ **Көрнекі-бейнелі ойлау** 3 жастан 7 жасқа дейін дамиды. Бала тек заттармен ғана емес, олардың бейнелерімен де әрекет етеді, оларды өз басында елестетіп, басқара алады (мысалы, сурет салу немесе мүсіндеу, заттарды елестету немесе суреттерді пайдаланып қарапайым есептерді шешу).

➤ **Сөздік-логикалық ойлау** 5–7 жаста қалыптаса бастайды, бастауыш мектепте дамиды. Бала тек бейнелі түрде ғана емес, сөздің көмегімен де ойлауға, логикалық ой қорытуға (мысалы, сұрақтарға толық жауап беру, өзінің іс-әрекеті мен ойын түсіндіру, қарапайым ақпаратты талдау) қабілетті.

Ойлудың қосымша түрлері

- **Абстрактті ойлау** – мектепке дейінгі ересек жаста және одан әрі дамиды.

гаджетов. Можно только вводить разумные ограничения, чтобы «цифра» не превратилась в основную часть их жизни.

Гаджеты действительно помогают нам и нашим детям. Например, когда школьнику нужно сделать реферат или презентацию, он сам ищет информацию в интернете. Но важно, чтобы у ребенка развивались все виды мышления, чтобы он учился самостоятельно анализировать информацию, делать выводы, отделять главное от второстепенного, ориентироваться в потоке данных, формулировать и выражать свои мысли.

➤ **Наглядно-действенное мышление** развивается с 6–7 месяцев до 3 лет. Ребенок решает задачи, опираясь на непосредственные действия с предметами, манипулируя ими (например, собирает пирамидку, сравнивая размеры колец, или строит башню из кубиков).

➤ **Наглядно-образное мышление** развивается в возрасте от 3 до 7 лет. Ребенок оперирует не только с предметами, но и с их образами, может представлять и манипулировать ими в голове (например, рисовать или лепить, представляя предметы, или решать простые задачи, используя картинки).

➤ **Словесно-логическое мышление** начинает формироваться в 5–7 лет, развивается и в начальной школе. Ребенок способен мыслить не только образно, но и с помощью слов, использовать логические рассуждения (например, давать развернутые ответы на вопросы, объяснять свои действия и мысли, анализировать несложную информацию).

Дополнительные виды мышления

- **Абстрактное:** развивается в старшем дошкольном возрасте и далее.
- **Творческое:** развивается параллельно со всеми другими видами мышления, но особенно важно в дошкольном и школьном возрасте.
- **Репродуктивное:** воспроизведение известных образцов, например, решение стандартных задач.

Все эти виды мышления не изолированы друг от друга, а взаимосвязаны и развиваются параллельно, дополняя друг друга.

Учеба требует концентрации, терпения, скучных повторов. Но современный мозг «заточен» под клиповое мышление. Когда информация не мигает, не

- о *Шығармашылық ойлау* – барлық басқа ойлау түрлерімен қатар дами-ды, бірақ әсіресе мектепке дейінгі және мектеп жасында маңызды.
- о *Репродуктивті ойлау* – белгілі үлгілерді қайта өндіру, мысалы, стандартты тапсырмаларды шешу.

Бұл ойлау түрлерінің бәрі бір-бірінен оқшау емес, керісінше, өзара тығыз байланысты және қатар дамып, бірін-бірі толықтырып отырады.

Оқу – зейінділік, төзім және жалықтыратын қайталауларды талап етеді. Бірақ қазіргі заманның миы клиптік ойлауға «икемделген». Ақпарат жыпылықтап тұрмаса, секірмесе немесе ән айтпаса, назар автоматты түрде жоғалады. Бала жалқау емес – ол жай ғана басқа ырғаққа бейімделген. Оның өмірді қабылдауы ересектер үйренген түсініктен өзгеше.

Мұғалімдер: «Олар тыңдамайды», – дейді. Бірақ шын мәнінде, көптеген балалар ұзақ уақыт тыңдай алмайды. Олардың миы мультимедиялық «допингке», ақпарат тасқынына және әлеуметтік желілердегі шексіз «ақылды» ленталарға үйреніп қалған. Смартфондар, планшеттер мен ноутбуктарға шектеусіз қолжетімділік өз әсерін тигізбей қоймайды...

Ересектер неге балаларды жиі түсінбейді? Олар мүлде басқа әлемде өсті – ол кезде телефондар 108 мегапиксельді камерасы бар емес, үйдегі зарядтау станциясына қосылатын стационар құрылғы болатын. Сыныптасымен немесе досымен сөйлесу үшін оның үйіне барып, есікті қаққан керек еді, қазіргідей мессенджерге дауыс жазбасын жіберу емес. Фотосуреттер басып шығарылып, альбомдарда он жылдап сақталатын, ал қазір 24 сағаттан соң жоғалып кетеді. Ол заманда гаджеттер балалық шақтың ажырамас бөлігі емес еді, ал интернет мектептегі не ауладағы тірі қарым-қатынасты алмастырмаған болатын.

Алдыңғы ұрпақ алғаш смартфондар, планшеттер, мобильді цифрлық ойынауық пен әлеуметтік желілер пайда бола бастаған уақытта өсті. Ол кезде интернет пен оған қатысты барлық мүмкіндіктердің негізгі пайдаланушылары – қалыптасып үлгерген ересек адамдар еді.

Ал бүгінде ересек және егде жастағы адамдар өздерін бейтаныс елде карта-

*У детей можно выделить три основных вида мышления: **наглядно-действенное, наглядно-образное и словесно-логическое**. Они развиваются последовательно, и каждый из них играет важную роль в развитии ребенка.*

прыгает и не поет, внимание автоматически теряется. Ребенок не ленивый, он просто настроен на другой ритм. У него восприятие жизни отличается от того, к какому привыкли взрослые.

Учителя говорят: «Они не слушают». Но на самом деле многие дети не могут слушать долго. Их мозг привык к мультимедийному допингу, к потоку информации и бесконечной умной ленте в социальных сетях. Неограниченный доступ к смартфонам, планшетах и ноутбукам дает о себе знать...

Почему взрослые зачастую не понимают детей? Они росли в другом мире, где телефоны были домашними со станцией подзарядки, а не с камерой на 108 мегапикселей. И чтобы поговорить с одноклассником, другом, нужно было идти к нему домой и звонить в дверь, а не кидать голосовые сообщения в мессенджеры. Фотографии печатались и хранились в альбомах десятилетиями, а не исчезали через 24 часа. Тогда гаджеты еще не были неотъемлемой частью детства, а интернет не заменял общения в школе и во дворе.

Предыдущее поколение росло, когда первые смартфоны, планшеты, мобильные цифровые развлечения и социальные сети только появлялись. На тот момент основными пользователями интернета и всего с ним связанного

сыз адасып қалған туристердей сезінеді. Олар «бұрын қалай болғанын» біледі, бірақ «қазірді» түсіну қиынға соғады. Сол себепті: «Бұрын бәрі жақсы еді», – дейді. Себебі олар салыстыра алады. Ал балалар салыстырмайды – олар жай ғана өз шындығында өмір сүреді: онда мультфильмдер телебағдарлама бойынша күтілмейді, ал қажетті ақпарат кітаптан емес, іздеу жолағынан табылады.

Балалар психологтары кішкентай балаларға гаджеттер мүлдем қажет емес екенін ескертеді. Бұдан да маңыздысы, олардың денесі үшін 15 минуттан артық статикалық күйде болу стресске әкеледі, себебі табиғат солай қалап, бала белсенді қозғалыс жасау керек. Баланың миы тек іс-әрекет пен қозғалыс арқылы дамиды.

Ашық айтқанда, ересектер де жиі гаджеттерге құтқарушы шеңбер сияқты жабысады. Смартфон балаға көңіл бөлу үшін тамаша тәсіл сияқты көрінеді: ешкім алаңдатпайды, тыныш, жайлы, артық сұрақтар мен қыңырлықтарсыз. Бірақ ересектерге ыңғайлы нәрсе, әрдайым балаларға пайдалы бола бермейді.

Бүгінгі балалар үшін цифрлық әлем – жаңалық емес, туғаннан қалыптасқан қалыпты дүние.

Мұнымен не істеу керек? Ең алдымен, қобалжуға болмайды және гаджеттерді жаман нәрсе ретінде қарауға болмайды. Бұл – жау емес, құрал, қылыш емес, қылқалам. Интернет балаларды бұзбайды, ересектердің түсінігінің жоқтығы бұзады. Гаджеттер дамуға, шабыттандыруға және үйретуге мүмкіндік береді. Маңыздысы, оларды тыйым салмай, қолдану жолдарын үйрету, жалған ақпарат пен шындықты қалай ажырату керектігін түсіндіру, тіпті ақпарат әсерлі әрі музыкамен берілсе де, сыни тұрғыдан ойлауды үйрету. Балалар үшін гаджеттерді пайдалану ережелерін енгізуге болады. Мысалы, кешкі сегізден кейін мультфильмдер көруге тыйым салу – бұл экрансыз тынығу уақыты.

Психологтар баланың гаджеттерді пайдалануын ата-ананың жауапкершілігі деп санайды. Ата-ана осы процесті бақылауы керек. Егер әке немесе ана балаға смарт-

были люди взрослые, формирование которых уже в принципе завершилось.

Сегодня люди в зрелом и более старшем возрасте похожи на туристов, потевших в новой, незнакомой стране без карты. Они знают, как было «тогда», но плохо ориентируются в «сейчас». Они говорят: «Раньше было лучше», потому что у них есть с чем *сравнить*, а дети *не сравнивают*: они просто живут в своей реальности, где мультфильмы не ждут по телепрограмме, а нужную информацию ищут не в книгах, а в поисковой строке.

Для сегодняшних детей цифровой мир не инновация, а норма с рождения.

Но если говорить откровенно, взрослые тоже часто хватаются за гаджеты как за спасательный круг. Смартфон кажется идеальным способом занять ребенка: никто не отвлекает, тихо, спокойно, без лишних вопросов и капризов. Но то, что удобно взрослым, не всегда полезно детям.

Детские психологи предупреждают, что маленьким детям гаджеты вовсе не нужны. Более того, для их тела пребывание в статичной позе более 15 минут является стрессом, так как природой заложено, что ребенок должен активно двигаться. Детский мозг развивается только в действии и движении.

Что с этим делать? Прежде всего не паниковать и не демонизировать гаджеты. Это не враг, а инструмент, не меч, а кисть. *Не интернет портит детей, а отсутствие понимания взрослых.* Гаджеты могут развивать, вдохновлять и обучать. Важно не запрещать, а учить, объяснять, как отличить фейк от факта, как не растеряться в ленте, критически мыслить, даже если информация подается с эффектами и музыкой. Можно установить для детей правила пользования гаджетами. Например, ввести запрет на просмотр мультфильмов после восьми вечера – это время отдыха без экранов.

Психологи утверждают, что пользование ребенка гаджетами является ответственностью родителя. Именно он дол-

фон немесе планшет берсе, олар нақты қандай мақсатпен бергенін түсінуі қажет.

Ата-аналар мына маңызды жайттарды ескеруі қажет

✓ Гаджеттерді пайдалану баланың денсаулығына теріс әсер етуі мүмкін. Мәселен, экраннан шығатын көк жарық ұйқыны бұзуы мүмкін, себебі ми оны күндізгі жарық ретінде қабылдайды. Бұдан баланың ұйқыға кетуі қиын болуы мүмкін. Ал ұйқы баланың дұрыс дамуы үшін өте маңызды. Тамақтану кезінде видео көру ас қорыту жүйесіне зиян келтіруі мүмкін. Көп жағдайда балаларға көңілін бөлу үшін мультфильмдер қойылады, сол сәтте оларды тамақтандырады. Мұны мүлде жасауға болмайды!

✓ Гаджеттер кез келген ақпаратқа қолжетімділікті береді, оның ішінде баланың психикасы әлі дайын емес ақпараттар да бар. Ата-аналардың міндеті – баланы қорғау және қамқорлық көрсету, соның ішінде оның жасына сәйкес келмейтін ақпараттардан да қорғау.

✓ Ақылға қонымды тепе-теңдік қажет. Күніне бірнеше сағат гаджетпен бірге болу жеткілікті. Баланың әрдайым баламасы болуы керек. Жанды қарым-қатынас, бетпе-бет сөйлесу, тактильді байланыс, ата-ананың баласының өмірі мен іс-әрекетіне шынайы қызығушылығы – мұның бәрі баланың қабылдауын жаңартады, оның денесі мен санасын шынайы өмірге қайтарады.

✓ Дұрыс көзқарас маңызды. Ата-аналар балаларын шынайы өмірде қарым-қатынас жасауға ынталандыруы керек, үшін жағдайлар жасауы тиіс: бірге көбірек уақыт өткізу, балалардың достарын қонаққа шақыру, саябақтарға, театрларға және кинотеатрларға бару, көрмелерге қатысу, табиғатқа шығып тұру және т. б.

Интернет – бүгінгі әлемнің ажырамас бөлігі, жердегі шөп немесе асфальт, басымыздағы аспан сияқты. Біздің міндетіміз – розетканы тартып алмай, қол созып, осы цифрлық мұхитта жүзуді үйрету.

Гаджеттер – тек фонындағы шу. Ал нағыз тыныштық, қолдау және бағдар – отбасы. Ол жаңа технологиялардан қорықпайды, өзгерістерден қашпайды, керісінше, қасынан жүріп өтеді. Сабырмен және түсіністікпен...

Редакциямен дайындалған

жен контролировать этот процесс. Если папа или мама дают ребенку смартфон или планшет, они должны четко понимать, для чего ему это нужно.

Родители должны учитывать следующие важные моменты.

✓ Использование гаджетов может негативно влиять на здоровье ребенка. Например, голубой свет, который исходит от экрана, может нарушать сон, так как он считается мозгом как дневной свет. От этого могут быть проблемы с засыпанием. А сон критически важен для нормального развития ребенка. Просмотр видео во время еды может привести к проблемам с пищеварением. Часто малышам ставят мультики, чтобы отвлечь их внимание и в этот момент накормить. Так делать категорически нельзя!

✓ Гаджеты дают доступ к любой информации, в том числе и к той, к которой детская психика еще не готова. Задача родителей – оберегать и защищать ребенка, в том числе и от информации, которая не подходит ему по возрасту.

✓ Необходим разумный баланс. Пару часов в день в компании с гаджетом вполне достаточно. Ребенку всегда нужна альтернатива. Живое общение лицом к лицу, тактильность, искренняя заинтересованность родителя в том, чем живет и дышит его чадо, – все это перезапускает восприятие ребенка, возвращают его тело и разум в реальность.

✓ Важен правильный подход. Родители должны поощрять детей к общению в реальной жизни, создавать для этого условия: проводить как можно больше времени вместе, приглашать друзей детей в гости, ходить в парки, театры и кинотеатры, на выставки, выезжать на природу и т. д.

Интернет – уже неотъемлемая часть нашего мира, как трава или асфальт под ногами, небо над головой. Наша задача – не выдернуть розетку, а протянуть руку, научить плавать в этом цифровом океане.

Гаджеты – это просто фоновый шум. А настоящая тишина, опора и ориентир – семья. Та, что не боится новых технологий, не бежит от перемен, а идет рядом. Спокойно и с пониманием...

Подготовлено редакцией

ҰБТ-ҒА ДАЙЫНДАЛАМЫЗ

ГОТОВИМСЯ К ЕНТ

Барлық оқушы емтиханды бірдей жағдайда тапсырады, бірақ әрқайсысы оны өз бетінше бастан өткеріп, әртүрлі әрекет етеді.

Бұл неге байланысты? Әрине, алдымен сіздің материалды, пәнді қаншалықты жақсы білетіндігіңізге және өз қабілеттеріңізге қаншалықты сенімді екендігіңізге байланысты.

Кейде былайда болады: сіз материалды шынымен жақсы білсеңіз де, емтиханда кенеттен бәрін ұмытып қалғандай сезім пайда болып, ойыңыз жан-жаққа шашырап, жүрегіңіз қатты соға бастайды. Бұған жол бермеу үшін, өз қорқынышыңызды жеңіп үйрену және өз-өзіңізді іштей жұмылдырып, назарыңызды шоғырландыру әдістерін игеру керек.

Ұсынып отырған кеңестер сізге сабақтар мен ҰБТ-ға дайындалуға көмектеседі.

1. *Көлемі үлкен мәтіндерді есте сақтау кезінде **тірексөздер әдісін қолданыңыз.*** Кез келген фразаны есте сақтау үшін бір немесе екі негізгі (тірек) сөзді бөліп, оларды есте сақтау жеткілікті. Керек болған кезде соларды ғана еске түсірсеңіз, фраза толығымен есіңізге түседі.

Осылайша, мәтіннің негізгі қаңқасы қалыптасады, оның мазмұны мен формасын жадтағы тірек сөздерді қалпына келтіру арқылы үлкейтуге болады.

2. Тиімді есте сақтау үшін қайталау әдісі ұсынылады. Қайталаудың бірнеше әдісі бар.

➤ Ақпаратты қабылдағаннан кейін оны бірден 20 секунд ішінде қайталау өте маңызды (аты-жөндер, жер атаулары, тарихи күндер және т. б.), өйткені есте сақтаудың алғашқы кезеңдерінде ақпарат ең көп көлемде жоғалады.

Қайталау санын белгілі бір уақыттың болуымен таңдау керек. Қарапайым ережені ұстанған жөн: қайталау саны қажетті уақыт аралығында ақпарат ұмытылмай тындай болуы керек.

Егер сіз ақпаратты бірнеше күн ғана есте сақтағыңыз келсе, оны қабылдаған-

Ситуация сдачи экзамена для всех учащихся одинакова, а переживает ее и ведет себя в ней каждый по-разному.

С чем это связано? Конечно, во многом с тем, как вы выучили материал, насколько хорошо знаете тот или иной предмет, насколько уверены в своих силах.

Иногда бывает и так: вы действительно хорошо выучили материал, но на экзамене вдруг возникает чувство, что все забыли, в голове мечутся какие-то обрывки мыслей, быстро и сильно бьется сердце. Для того чтобы этого не произошло, необходимо научиться преодолевать свой страх, освоить приемы внутренней мобилизации и концентрации.

Предлагаемые советы помогут вам при подготовке к занятиям в школе и ЕНТ.

*При запоминании больших по объему текстов используйте **метод ключевых слов.*** Для запоминания какой-либо фразы достаточно выделить одно-два главных (ключевых) слова и запомнить их. В нужный момент достаточно будет вспомнить только их, а вся фраза полностью сама всплывет в вашей памяти.

Таким образом, формируется основной костяк текста, содержание и форму которого можно воспроизвести, восстанавливая в памяти ключевые слова.

*Для эффективного запоминания рекомендуется **метод повторения.***

Существует несколько приемов повторения.

➤ Важно повторять информацию в течение 20 секунд сразу после ее восприятия (имена, фамилии, географические названия, исторические даты, и т. д.), так как самая большая потеря информации приходится именно на первые стадии запоминания.

➤ Количество повторений должно выбираться с некоторым запасом. Следует придерживаться простого правила: число повторений должно быть таким, чтобы в течение необходимого промежутка времени информация не забывалась.

нан кейін алдымен 15–20 минуттан кейін, содан кейін 8–9 сағаттан кейін және тағы 24 сағаттан кейін қайталауды ұсынамыз.

3. Егер материал есіңізде мүлдем сақталмаса, онда оны тек жаттап алу ғана керек. Әрине, көп нәрсені жаттап алу қиын, бірақ бұл әдісті өте қажет болған жағдайларда ғана қолдануға болады.

Материалды есте сақтаудың бұл әдісінің де өз ережелері бар.

Жаттап алудың тәртібі қандай?

- Есте сақтау керек нәрсені ішіңізден немесе дауыстап қайталаңыз.
- бір секундтан кейін, екі секундтан кейін, төрт секундтан кейін қайталаңыз.
- Он минуттан кейін қайталаңыз (жадқа сенімді сақтау үшін).
- Есте сақталатын материалды ұзақ мерзімді жадта сақтау үшін оны екі-үш сағаттан кейін қайталаңыз.
- Материалды екі күннен кейін, содан кейін бес күннен кейін қайталаңыз (ұзақ мерзімді жадқа сақтау үшін).

Ақпаратты қайталау арасындағы уақыт аралығын мүмкіндігінше созу керек. Егер емтиханға дайындалуға жеті күн берілсе, ал материалды есте сақтау үшін кем дегенде бес рет қайталау қажет болса, онда жұмыс төмендегідей құрылуы мүмкін:

- 1-күні – екі қайталау;
- 2-күні – бір қайталау;
- 3-күні – қайталаусыз;
- 4-күні – бір қайталау;
- 5-күні – қайталаусыз;
- 6-күні – қайталаусыз;
- 7-күні – бір қайталау.

Если вы хотите запомнить информацию только на несколько дней, то после непосредственного ее восприятия рекомендуем повторить материал сначала через 15–20 минут, затем через 8–9 часов и еще раз через 24 часа.

Если запоминаемый материал совсем «не идет», можно прибегнуть к банальной зубрежке. Конечно, много так не выучишь, но этот способ можно применять в крайних случаях.

У этого способа запоминания материала тоже есть свои правила.

Какова процедура зазубривания?

- Повтори про себя или вслух то, что нужно запомнить.
- Повтори через одну секунду, через две секунды, через четыре секунды.
- Повтори через десять минут (для более надежного закрепления в памяти).
- Чтобы запоминаемый материал отложился в долговременной памяти, повтори его через два-три часа.
- Повтори материал через два дня, затем через пять дней (для закрепления в долговременной памяти).

Промежутки времени между повторениями информации нужно по возможности максимально удлинять. Предположим, если на подготовку к экзамену дается семь дней, а запоминание материала требует, как минимум, пятикратного повторения, то работа может быть построена так:

- 1-й день – два повторения;
- 2-й день – одно повторение;
- 3-й день – одно повторение;
- 4-й день – без повторения;
- 5-й день – без повторения;
- 6-й день – без повторения;
- 7-й день – одно повторение.

ҚЫЗЫҚТЫ, ТАРТЫМДЫ ОҚЫТУ ЖӘНЕ ДАМУ РЕСУРСТАРЫ

ЗАНИМАТЕЛЬНО-УВЛЕКАТЕЛЬНЫЕ, ОБУЧАЮЩИЕ И РАЗВИВАЮЩИЕ РЕСУРСЫ

<https://pbskids.org/> **PBS Kids:** танымал балалар теле-шоуларына негізделген ойындар мен бейнелер веб-сайты.

PBS Kids: веб-сайт с играми и видео по мотивам популярных детских телешоу.

<https://www.funbrain.com/> **Funbrain:** әртүрлі жастағы балаларға арналған түрлі білім беру ойындары.

Funbrain: Разнообразные образовательные игры для разных возрастов.

<https://www.highlightskids.com/> **Highlights Kids:** жұмбақтар, қолөнер, ғылыми эксперименттер және басқа да қызықты іс-шаралар.

Highlights Kids: загадки, поделки, научные эксперименты и другие интересные занятия.

<https://www.youtube.com/@MultipediaTV> **Мультипедия:** мультфильмдер мен ойындар бар онлайн-энциклопедия.

Мультипедия: онлайн-энциклопедия с мультфильмами и играми.

Тема: ойындар, боялатын суреттер және қолөнер бұйымдары бар балалардың ойын-сауық және танымдық сайты.

Тема: детский развлекательно-познавательный сайт с играми, раскрасками и поделками.

<https://pochemu4ka.ru/> **Почемучка:** қызықты фактілер, тәжірибелер мен ойындар сайты.

Почемучка: сайт с интересными фактами, опытами и играми.

ШЫҒАРМАШЫЛЫҚҚА АРНАЛҒАН РЕСУРСТАР РЕСУРСЫ ДЛЯ ТВОРЧЕСТВА

<https://www.tate.org.uk/kids> **Tate Kids:** өнер туындыларынан шабыттанған ойындар мен іс-шаралар сайты.

Tate Kids: сайт с играми и занятиями, вдохновленными произведениями искусства.

<https://artforkidshub.com/> **Art for Kids Hub:** сурет салуға арналған бейнеоқулықтар.

Art for Kids Hub: видеоуроки по рисованию.

Мультиbox

Миядзакидің **«Бала мен құс»** мультфильмі – 1980 жылы жапондықаниматорХаяоМиядзаки жасаған толықметражды мультфильм. Оқиға қанаты үзілген сөйлейтін құсты кездестірген кішкентай бала туралы. Олар бірге құстың қанатына ем тауып, оның ұшу қабілетін қалпына келтіру үшін саяхатқа шығады. Мультфильм достық пен адалдық тақырыптарын қозғайды. Бірегей анимация мен музыкалық сүйемелдеу «Бала мен құсты» Миядзакидің ерекше стилін бейнелейтін нағыз өнер туындысына айналдырады.

«Бала мен құс» картинасы «Үздік толықметражды фильм» номинациясы бойынша «Оскар» сыйлығының лауреаты атанды.

«Мальчик и птица» – полнометражный мультфильм, созданный японским аниматором Хаяо Миядзаки в 1980 г. Это история о маленьком мальчике, который встречает говорящую птицу с перелетным крылом. Вместе они отправляются в путешествие, чтобы найти лекарство для крыла птицы и восстановить ее способность летать. В мультфильме затрагиваются темы дружбы, доверия и верности. Уникальная анимация и прекрасное музыкальное сопровождение делают мультфильм настоящим произведением искусства, отражающим неповторимый стиль его создателя.

«Мальчик и птица» – лауреат премии «Оскар» в номинации «Лучший полнометражный фильм».

«Бұл өте оңай» – бұл Уолт, Дрю, Майя және Вэйдено данышпан харизматикалық детективтер тобы туралы қызықты мультфильм. Батырлар – Нью-Мексико қаласындағы беделді академияның шәкірттері, онда олар достары мен сыныптастарының жоғалып кетуіне байланысты әртүрлі құпияларды ашады. Тергеу барысында олар әртүрлі элементтердің қасиеттері туралы білімдерін пайдалануы керек, сонымен қатар шабуылдаушыларды әшкерелеу үшін логика мен топтық жұмысты қолдануы керек. Мультфильмде жарқын графика, қызықты сюжет және жұмбақ атмосферасы бар, бұл оны әр түрлі жастағы көрермендер үшін қызықты етеді.

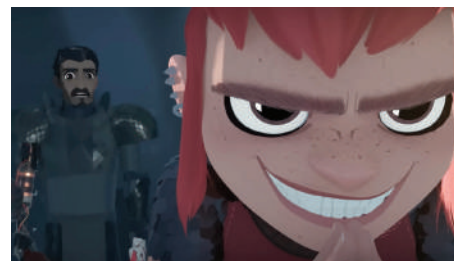
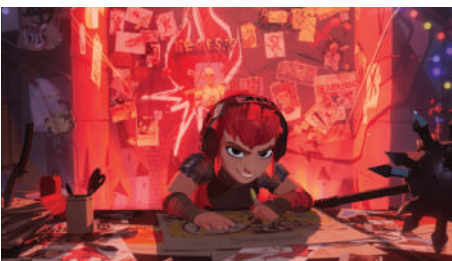
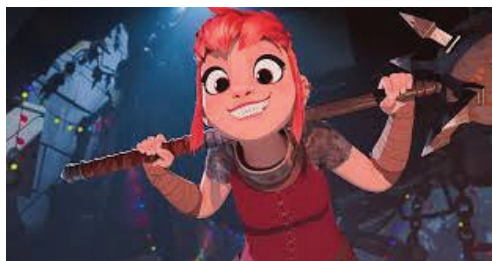
«Элементарно» – увлекательный мультфильм, рассказывающий о команде гениальных детективов Уолта, Дрю, Майи и Вэя. Герои – ученики престижной академии в городе Нью-Мексико, где они раскрывают тайны и загадки, связанные с исчезновением друзей и одноклассников. В процессе расследования им приходится использовать свои знания о свойствах разных элементов, а также применять логику и командную работу для разоблачения злоумышленников. Мультфильм отличается яркой графикой, захватывающим сюжетом и атмосферой тайны, что делает его интересным для зрителей разного возраста.

«Роботтың армандары» – бұл әртүрлі тіршілік иелері мен металл жаратылыстары мекендейтін әлемде өмір сүретін Рекс есімді кішкентай роботтың шытырман оқиғалары туралы сүйкімді және күлкілі мультфильм. Рекс пен оның достары күн сайын жаңа сынақтар мен қиындықтарға тап болады, бірақ олардың достығы мен өзара көмегі оларға кез келген қиындықты жеңуге көмектеседі. Мультфильм әзілге, мейірімділікке және қиялға толы, ал жарқын графика мен керемет музыка оны көрермендер үшін одан да тартымды етеді.

«Мечты робота» – это милый и забавный мультфильм о приключениях маленького робота по имени Рекс, который живет в мире, населенном различными существами и созданиями из металла. Рекс и его друзья каждый день сталкиваются с новыми испытаниями и задачами, но их дружба и взаимопомощь помогают им преодолевать любые трудности. Мультфильм наполнен юмором, добротой и фантазией, а яркая графика и заводная музыка делают его еще более привлекательным для зрителей.

«Нимона» – бұл жарқын және динамикалық мультфильм, аттас комикс негізінде құрылған. Оқиға апокалиптикалық әлемде өмір сүретін және ерекше қабілеттерге ие Нимона есімді қыз туралы. Ол өз қаласын өлімнен құтқару үшін қауіпті сапарға шығуды шешеді. Жолда Нимона әртүрлі кейіпкерлермен кездеседі, олардың арасында достар да, жаулар да бар. Мультфильм сапалы анимациямен, қызықты сюжетімен және терең моральдық астарымен ерекшеленеді.

«Нимона» – это яркий и динамичный мультфильм, созданный на основе одноименного комикса. История рассказывает о девушке по имени Нимона, которая живет в постапокалиптическом мире и обладает уникальными способностями. Она решает отправиться в опасное путешествие, чтобы спасти свой город от гибели. На своем пути Нимона встречает различных персонажей, среди которых как друзья, так и враги. Мультфильм отличается качественной анимацией, интересным сюжетом и глубоким моральным подтекстом.

«Өрмекші-адам: ғаламның торы» – бұл Marvel танымал супер қаһарман өрмекші комикстеріне негізделген американдық анимациялық сериал. Өрмекші-адам мен оның одақтастарының әртүрлі ғаламдардағы шытырман оқиғаларын баяндайды, өйткені олар ортақ жаулармен күресу үшін бірігеді. Сериалда жарқын кейіпкерлер, қызықты сюжет және сапалы анимация бар.

«Человек-паук: паутина Вселенной» – это американский анимационный сериал, основанный на популярных комиксах MARVEL о супергерое человеке-пауке. Сериал рассказывает о приключениях человека-паука и его союзников в разных вселенных, когда они объединяются для борьбы с общими врагами. Сериал отличается яркими персонажами, захватывающим сюжетом и качественной анимацией.

**ҒЫЛЫМИ-ӘДІСТЕМЕЛІК ЖУРНАЛ /
НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
БАС РЕДАКТОР / ГЛАВНЫЙ
РЕДАКТОР** Е. Н. Сакенова

**РЕДАКЦИЯЛЫҚ КЕҢЕС /
РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ**

И. М. Самсаев
Р. Ф. Кудякова
Г. К. Калиева
И. В. Калачева
Б. К. Кудышева
М. К. Таипова
А. М. Саликова
Г. Б. Омарова
Б. Ш. Алиев

**ДИЗАЙН ЖӘНЕ БЕТТЕУ /
ДИЗАЙН И ВЕРСТКА**

А. М. Саликова
Т. В. Васько
Фото freepik.com

РЕДАКТОР-КОРРЕКТОР

Е. М. Песина

РЕДАКЦИЯ МЕКЕН-ЖАЙЫ:

Қазақстан Республикасы, Z05X4M9,
Астана қ., Есіл ауданы, Мәңгілік ел
даңғылы, 8/2 ғимарат
«ӨРКЕН» балалардың әл-ауқатын
арттыру ұлттық ғылыми-практикалық
институты» КеАҚ

АДРЕС РЕДАКЦИИ:

Республика Казахстан, Z05X4M9,
г. Астана, район Есиль, пр. Мәңгілік ел,
здание 8/2
НАО «Национальный научно-
практический институт благополучия
детей «ӨРКЕН»

ЖУРНАЛДЫҢ МЕНШІК ИЕСІ

«ӨРКЕН» балалардың әл-ауқатын
арттыру ұлттық ғылыми-практикалық
институты» КеАҚ

СОБСТВЕННИК ЖУРНАЛА

НАО «Национальный научно-
практический институт благополучия
детей «ӨРКЕН»

**ЖУРНАЛ ШЫҒАРЫЛЫМЫНЫҢ
ЖИІЛІГІ**

Ай сайын

**ПЕРИОДИЧНОСТЬ ВЫПУСКА
ЖУРНАЛА**

Ежемесячный

Қазақстан Республикасы Мәдениет
және ақпарат министрлігі Ақпарат
комитетінің 2024 жылғы 15 наурызда
берген № KZ52VPY00089109 тіркеу
куәлігі

Регистрационное свидетельство
№ KZ52VPY00089109 от 15 марта
2024 года выдано Комитетом
информации Министерства культуры
и информации Республики Казахстан.

Деректердің дәлдігі мен ақпараттың
сенімділігі үшін материал авторлары
жауапты.

За точность фактов и достоверность
информации ответственность несут
авторы материалов.